

Türk Gençlerinin Ulus Ötesileşen İlişkilerde Kültürel Aktarım ve Entegrasyon Süreçlerinin Değerlendirilmesi (Hollanda Örneği)¹

Evaluation of the Cultural Transfer and Integration Processes of Turkish Youth in Transnational Relations (The Netherlands Example)

Buse İŞIKHAN*

Özet: Ulus ötesi ilişkilerin gelişmesi ulus ötesi aidiyetleri, bağları ve çoklu, akışkan kimlikleri beraberinde getirmiştir. Çalışmada gençlerin ulus ötesileşen ilişkilerde kültürel aktarım ve entegrasyon süreçleri değerlendirilmiştir. Bu süreçler vatan algısı, aidiyet duygusu, ev sahibi toplumla bütünleşme, köken ülkeyle bağların sürdürülmesi ve iki kültür arasında denge kurma açısından ele alınmıştır. Diğer yandan ulus ötesi ilişkileri geliştiren aktörler olarak Hollanda’da kurulmuş Türk sivil toplum kuruluşları kastedilmektedir. Ön araştırmalara dayanarak STK’ların zamanla her iki ülkeyle oluşturdukları sosyal ağların, kurdukları ilişkilerin ulus ötesileştiği ve buna bağlı kendilerinin de birer ulus ötesi sosyal sermaye aktörleri haline geldiği kabulüyle hareket edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada bahsedilen STK’ların aktif olarak faaliyetlerine katılan gençler de ulus ötesileşen ilişkilere dahil olmaktadır. Çalışmanın katılımcıları amaçsal örnekleme göre 30 genç olarak belirlenmiştir. Verilerin analizleri Maxqda12 nitel veri analiz programıyla yapılmıştır. Çalışmada teori temelli tema analizi yapılmıştır. Çalışmanın bulguları, ulus ötesi ilişkilerin gençlerin hem entegrasyon hem de kültürel aktarım süreçlerini etkilediğini göstermektedir. Buna ek olarak Katılımcılar kendilerini ulus ötesi tanımlamalarla ifade etmektedirler. Katılımcıların kimliklerini Hollanda ve Türk kültürü sentezi üzerinden oluşturdukları saptanmıştır. Ayrıca ulus ötesi ilişkilerde bulunmaları Türk kültürünü kaybetmeden Hollanda toplumuyla bütünleşmeye çalıştıklarını da göstermektedir.

Abstract: The development of transnational relations has brought transnational affiliations, ties and multiple, fluid identities. In the study, the cultural transfer and integration processes of young people in transnational relations were evaluated. These processes are discussed in terms of homeland perception, sense of belonging, integration with the host society, maintaining ties with the country of origin and establishing a balance between the two cultures. On the other hand, Turkish civil society organisations established in the Netherlands are referred to as actors that develop transnational relations. Based on preliminary research, it has been assumed that the social networks and relationships that NGOs have established with both countries have become transnational over time and that, accordingly, they have become transnational social capital actors. Therefore, young people who actively participate in the activities of the NGOs mentioned in the research are also involved in transnational relations. The participants of the study were determined as 30 young people according to purposeful sampling. Data analysis was done with Maxqda12 qualitative data analysis program. The study conducted a theory-based theme analysis. The findings of the study show that transnational relations affect both the integration and cultural transmission processes of young people. In addition, participants express themselves with transnational definitions. It was determined that the participants created their identities through the synthesis of Dutch and Turkish culture. Moreover, their involvement in transnational relations shows that they are trying to integrate with Dutch society without losing their Turkish culture.

Anahtar Kelimeler: Gençlik sosyolojisi, Göç sosyolojisi, Ulus ötesicilik, Kültürel aktarım, Entegrasyon

Keywords: Youth sociology, Sociology of migration, Transnationalism, Cultural transfer, Integration

Giriş

Göç olgusu toplumlar için başlı başına hem bir değişim dinamiği olmuştur hem de toplumsal değişimlerinden etkilenen bir süreci yansıtmıştır ve yansıtmaktadır. Göç yazınında Türkiye’den Avrupa’ya yaşanan göçlerin, gerçekleşme amacına ve şekline göre sınıflandırıldığı görülmektedir. İlk dönem 1950’li yıllarda özel girişimcilerin teşebbüsleriyle gerçekleşen, işçilerin stajyer statüsünde ya da mesleki gelişim amacıyla Almanya’ya gittiği dönemdir. 1960’lı yıllarda yaşanan göç dalgası Nermin Abadan Unat’ın

¹ Bu çalışma “Hollanda’daki Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım ve Entegrasyon Süreçlerindeki Rolü (Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Örneği)” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

* Dr., Buse İŞIKHAN, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Bağımsız Araştırmacı. 0000-0001-9766-9509 | buseisikhan06@gmail.com.

“ikinci aşama göç” olarak ifade ettiği dönemi oluşturmaktadır. 1960’lı yılların iş gücü göçü 1950’li yıllardan farklı olarak devlet aracılığıyla, ülkeler arasında ikili antlaşmalar yoluyla gerçekleşmiştir. Böylece 1 Eylül 1961 yılında yürürlüğe giren ikili bir iş gücü mübadele anlaşması yapılmıştır. Hollanda, Avusturya ve Belçika ile 1964 yılında ikili anlaşmalar yapılmıştır². Diğer dönemler görülen göç dalgaları birbirinden farklı yapıda ve nedenleri kapsamaktadır. Bu dönemler boyunca göç edenlere çeşitli isimler verilmiştir. Heuss Türkleri, geçici işçi, misafir işçi, gurbetçi, göçmen, azınlık, çifte, vatandaş, vatandaş, ulus ötesi göçmen gibi ifadeler bunlardan bazılarıdır. Göçün ilk zamanları göç eden ilk kuşak ve köken ülkede kalan yakınları için göç, ekonomik amaçla gerçekleştirilmiş kısa süreli bir ayrılığı ifade etmektedir. Zamanla göçmenler kendi ülkelerine dönmek yerine ev sahibi ülkede bir yaşam kurmayı seçmişlerdir. Böylece Türk kültürünü ev sahibi ülkedeki hayatlarına aktarabilecekleri yaşam alanlarını oluşturmaya başlamışlardır. Bu noktadan sonra göçmenlerle ilgili ev sahibi ülkelerin ilgilendiği gündem göçmenler için nasıl bir entegrasyon politikası izleneceği konusu ve sorunu olmuştur. Bu durum göç etmiş kuşakların ev sahibi ülkede doğup büyümüş çocukları için de geçerli bir gündem olmaktadır.

Bu çalışmada göçmenlerin ev sahibi ülkede doğup büyüyen çocuklarıyla ilgili bir araştırma tercih edilmiştir. Bu çalışmanın konusunu ulus ötesileşen ilişkilerde Türk gençlerinin kültürel aktarım ve entegrasyon süreçlerinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. STK’lar ulus ötesi ilişkileri kuran ve sürdüren aktörlerden birisi olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla gençlerin, ulus ötesileşen sosyal sermaye aktörleri olan sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkileri de entegrasyon ve kültürel aktarım süreçlerine etkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Ulus ötesi ilişkilerin varlığı köken ülkeyle ve ev sahibi ülkeyle olan iletişimi, temasları, bağları ve aidiyeti göstermektedir. Diğer bir deyişle eş zamanlı ilişkilerin yanın sıra ev sahibi ülkeyle entegrasyonu, köken ülkeyle de bağların sürdürülmesi durumunu ortaya koymaktadır. Çalışmada entegrasyon ve kültürel aktarım süreçleri, gençlerin Hollanda toplumuyla bütünleşmesi, aidiyet duygusu, iki kültür arasında bir denge oluşturmaları ve vatan algısı ekseninde incelenmiştir.

Hollanda’daki sivil toplum kuruluşları ev sahibi ülkedeki Türklerin ulus ötesi göçmen olarak faaliyetlerinin bir göstergesidir. Ulus ötesi göçmen olarak hem yaşadıkları topluma hem de köken topluma aidiyet geliştirerek iki ülkeyle bağ kurdukları bir iletişim sürdürmektedirler. Faaliyetlerinin ulus ötesileştiği sivil toplum kuruluşları hem köken ülkede hem de ev sahibi ülkede güçlü sosyal ağlar oluşturmada önemli birer aktör haline gelmiştir. Aynı zamanda bu sosyal ağlar ev sahibi ülkede yaşayan Türklere önemli birer sosyal sermaye kaynağı olmaktadır. Bu bağlamda STK’lar, gençlerin kültürel aktarım ve entegrasyon süreçlerinde ulus ötesi sosyal sermaye aktörleri olarak etki etmektedir.

Çalışmada ulus ötesi ilişkilerin etkisi Thomas Faist’in ulus ötesi görüşü üzerinden ele alınmıştır. Ancak öncesinde Alejandro Portes’in görüşlerinden yola çıkarak Hollanda’da kurulmuş ve araştırma için belirlenmiş Türk sivil toplum kuruluşları faaliyetlerinin ulus ötesileştiği kabulüyle hareket edilmiştir. Portes’in değinmiş olduğu her aktör bir ulus ötesi aktör müdür ve her faaliyet bir ulus ötesi faaliyet ve ilişki midir yaklaşımı ele alınmıştır. Ulus ötesicilik, sınırı olmayan birden fazla aidiyet bağlarına, çoklu kimliğe açık bir yapı sunmaktadır. Bu çerçevede dönemin teknolojik imkânlarının yeterli olmadığı önermesi üzerinden uluslararası bağlara sahip önceki göçmen faaliyetlerinin ulus ötesi ilişkiler olarak kabul edilemeyeceği savıyla hareket edilmiştir. Bu sebeple çalışmada ulus ötesileşen ifadesi kullanılmıştır. Bu anlayış bağlamında, kuruldukları yıllarda STK’ların köken ülkeleriyle güçlü bağları ve ilişkileri olsa bile bunun ulus ötesi bağlar ve ilişkiler kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucu çıkmaktadır. Çalışma için belirlenen STK’lardan ikisinin başkanlarıyla yapılan görüşmede STK’yı kuranların birinci kuşak Türkler olduğu ve o dönem, ev sahibi ülkeyle ilişkilerin yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bunun en önemli sebebi ise bu kuşağın ev sahibi ülkenin dilini bilmemesinden dolayı içinde yaşadıkları toplumla

² Nermin Abadan-Unat, Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002), 43.

iletişimlerinin yeteri kadar olmaması ve kendilerini tam anlamıyla ifade edememeleri olarak aktarılmıştır. Dolayısıyla çalışmadaki STK'ların kuruldukları yıllar ev sahibi toplumla sınırlı bir iletişimi bulunmaktadır. STK başkanları, Hollanda'da yaşayan Türklerin ihtiyaçlarını giderme amacıyla kurulduklarını belirtmişlerdir. Bu iki STK'nın kuruldukları ilk zamanlar ulus ötesi motivasyonlarının ve böyle bir amaçlarının olmadığı görülmektedir.

Diğer yandan Itzigsohn, günümüz göçmen ulus ötesiciliğinin ortaya çıkışının küresel kapitalizmle veya yeni teknolojinin gelişmesiyle referans edildiğini belirtmiştir³. Çalışma için belirlenen üç STK'nın da kuruldukları dönem değerlendirildiğinde teknolojik koşulların ulus ötesi ilişkilerin kurulmasına olanak vermediği görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının ilk kuruldukları yıllar iki ülkeyle eş zamanlı olmayan ilişkiler geliştirmiş olmalarının ulus ötesi ilişkiler biçimi olarak ele alınamayacağı ancak teknolojik ve iletişimsel gelişmelere bağlı olarak ulus ötesi karakter kazandığı savı kabul edilmiştir. Böylece bu çalışmada bu STK'ların faaliyetlerinin sonradan ulus ötesileştiği kabulüyle hareket edilmiştir. Yine ulus ötesi yaklaşıma dayanarak, ulus ötesi faaliyette bulunan kişi, grup, kurum ve kuruluşlar gibi ulus ötesi motivasyonu bulunan failler de ulus ötesi aktör olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda STK'lar ulus ötesileşen faaliyetleri gerçekleştiren ulus ötesi aktörler olarak ele alınmıştır. Alt konu olarak ulus ötesi ilişkiler kuran sivil toplum örgütlerinin bir sosyal sermaye gücü olarak etkileri incelenmiştir. Sosyal sermaye etkisi, ulus ötesi ilişkiler bağlamında hem köken ülkeyle hem de ev sahibi ülkeyle kurulan iletişimde fayda, ayrıcalık sağlaması ve ilişkileri güçlendirmesi yönüyle değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda özellikle ulus ötesi ilişkiler inşa eden Hollanda'da kurulmuş Türk STK'lar belirlenmiştir. Sosyal sermaye gücü olarak ele alınan Türk sivil toplum kuruluşlarının, gençlerin kültürel aktarım süreçlerine, aidiyet ve her iki ülkeyle olan sosyal ve kültürel bağlarının oluşmasına yönelik etkileri belirlenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının ev sahibi toplumda Türk kültürünü içeren faaliyetler düzenlemeleri Türk gençleri açısından bir kültürel aktarım örneği olurken diğer yandan ev sahibi toplum için Türk kültürünü tanımaya yönelik etkileşim ve iletişim kurma alanı yaratmış olmaktadır.

Ulus Ötesi Kavramı ve Ulus Ötesileşen İlişkiler

Günümüze kadar gelen göç sürecinin, küreselleşmenin ve buna bağlı teknolojik gelişmelerin etkisiyle değişen dinamiklerini ulus ötesi göç, ulus ötesi göçmen, ulus ötesi faaliyetler, ulus ötesi ilişkiler ve ulus ötesi aktörler kavramlarıyla ifade etmek mümkündür. Göçmenin yaşamış olduğu göç sürecinde, köken ülkesi ve ev sahibi ülkesiyle kurduğu bağları, iletişimi ve aidiyeti açıklaması bakımında bu kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin teknolojik gelişmelere etkisiyle birlikte ulaşımda ve iletişimde değişen dinamikleri, göç hareketinin nasıl ulus ötesi hale dönüştüğünü göstermektedir.

Şahin Kütük, ulaşım teknolojilerinin ve kitle iletişim araçlarının hızlı bir şekilde gelişmesinin bir sonucu olarak göçmenlerin birden fazla mekânda paylaşım yapma olanağının arttığını belirtmektedir. Böylece göçmenler birden fazla ülkede yaşayan, birden fazla aidiyeti olan, çoklu bağ kuran bir göç tecrübesi içinde bulunmaktadır. Göçmenlerin bu sürecini tanımlamak için ulus ötesi göç ve ulus ötesi göçmen kavramlarının kullanımını gerektirmiştir⁴. Göç literatüründe ilişkilere, bağlara vurgu yapan ulus ötesi kavramı, birçok yerle ekonomiye, politikaya ve sosyo-kültürel alana yönelik ilişkiler kurmayı ifade etmektedir⁵. Schiller ve diğerleri ulus ötesi göç kavramını, göçmenlerin köken ülke ve ev sahibi ülkeleriyle eş zamanlı ve çok yönlü olan sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkiler kurmaları ve sürdürmeleri süreci olarak

³ Jose Itzigsohn, "Immigration and the Boundaries of Citizenship: The Institutions of Immigrants' Political Transnationalism", *International Migration Review* (IMR) 34/4 (2000): 1142.

⁴ Birsan Şahin Kütük, "Hollanda'ya Gerçekleştirilen Türk Göçü ve Ulus Ötesi Faaliyetler", *Sosyoloji Konferansları* 55, (2017): 102.

⁵ Derya Özkul, "Ulus-ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, der. S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 483.

tanımlamaktadır. Bu ilişkiler ve eş zamanlılık her iki toplumu birbirine bağlamaktadır⁶. Ulus ötesi göçmen kavramı köken ülke ve diğer ülkeler ile bu bağları kuran ve devam ettiren kişiyi ifade etmektedir. Ayrıca ulus ötecilik kavramını kullanan Özkul ulus ötesi çalışmalarında göçmen aidiyetinin akışkanlığına ve göçmenin bağlı olduğu yerin değişkenliğine vurgu yapmaktadır⁷. Thomas Faist, ulus ötesi göç ve daha genel anlamda ulus ötesicilik kavramlarının 1990'lı yılların başında göç araştırmaları sözlüğüne girdiğini belirtmiştir⁸. 1990'lı yılların başından itibaren etnik, vatandaşlık ve göç çalışmalarında öne çıkmaya başlayan ulus ötesiciliğin iyice belirginleştiği çeşitli projeler, programlar düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi de Oxford'da bulunan "ulus ötesi topluluklar programıdır"⁹. Antropolog olan Nina Glick Schiller, Linda Basch and Cristina Blanc-Szanton 1992 yılında göçmen ulus ötesiciliği (Immigrant Transnationalism) kavramından bahsetmiştir çalışmalarında (Towards a Transnational Perspective on Migration)¹⁰. Kavramın öncülleri olan Nina Glick Schiller ve meslektaşları on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarındaki yaygın görüşe rağmen göçmenlerin niteliksel olarak daha farklı olduğunu öne sürmüştür. On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarındaki yaygın görüş ilk dönem göçmenlerin ana vatanlarıyla olan tüm sosyal ilişkilerini, kültürel bağlarını koparttıklarını ve kendilerini sadece göç alan toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi yörüngesine yerleştirdiklerini ileri sürmektedir. Buna karşın kavramın öncülleri (Nina Glick Schiller ve meslektaşları) ise bugünün göçmenlerinin hem ev sahibi ülkeyi hem de ana vatanlarını kapsayan ağlara, faaliyetlere ve yaşam tarzlarına sahip olduğunu ileri sürmektedir¹¹. Diğer yandan asimilasyon ve kültürel çoğulculuk çağdaş göçün ayırt edici karakterini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Asimilasyon geçmiş kimliğin kaybedilmesi anlamına gelirken kültürel çoğulculuk özcü bir yaklaşımla etnik kimliklerin değişmez olduğunu ileri sürmektedir. Ancak "ulus ötesi göçmen" olarak bahsedilen göçmenler, çoklu ve akışkan kimliklere sahiptir¹².

Ulus ötesi göç sürecinin en temel dinamiği eş zamanlılık ve çoklu aidiyetlerdir. Bu dinamikler ulus ötesi kavramını uluslararası göç kavramından ayıran ve farklılaştıran en belirgin yönleridir. Ulus ötesi göçü oluşturan en önemli gelişmeler ise küreselleşmenin etkisiyle ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bu gelişmelere bağlı hızlanmadır. İletişim ve ulaşım çeşitlenmiş, kolaylaşmış ve daha uygun ücretlere elde edilebilir hale gelmiştir. Bu durum ulus ötesi bir göçmeni uluslararası göçmenden ayıran farkları da beraberinde getirmektedir. Bu farklılığın en somut örneği 1961 dönemi ve 1970'li yıllarda göç eden birinci nesil olarak ifade edilen göçmenlerin yaşadıkları göç sürecidir. Bu göç süreci tamamıyla uluslararası bir göç dinamiklerini temsil etmektedir. Ancak günümüz göçmenlerinin hatta yeni göç etmiş ve bu anlamda birinci kuşak sayılan bir göçmenin yaşadığı göç süreci içinde bulunduğu teknolojik koşulların farklılığı dolayısıyla ulus ötesi bir göç sürecine işaret etmektedir.

Ataseven, göç eden ilk kuşağın köken ülkelerindeki yakınlarıyla iletişiminin, teknolojinin olanakları çerçevesinde uzun zaman alan mektuplaşmalar, pahalı ve zor bağlanan telefon görüşmeleri gibi sınırlı bir düzeyde gerçekleştiğini belirtmiştir. Ancak günümüz göçmenleri için iletişim ve ulaşım imkanlarının daha çeşitlendiğini ve kolaylaştığını vurgulamıştır. Böylece hem göçmen yakınının hem de göçmenin birbirlerinin hayatına daha kolay dahil olabildiklerini ve eş zamanlı duygular ve tecrübeler yaşayabilme olanağı bulduklarını belirtmektedir¹³. Burada en belirgin nokta ulaşım ve iletişimdeki hızlanmanın her iki

⁶ Nina Glick Schiller, Linda Basch ve Cristina Szanton Blanc, "From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration", *Anthropological Quarterly* 68/1 (1995): 48.

⁷ Özkul, "Ulus-ötesi Göç", 483-485.

⁸ The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, Thomas Faist, ed. G. Ritzer, Blackwell Publishing Ltd., 2012, "Transnational Migration" maddesi, 1-2. <https://doi.org/10.1002/9780470670590.wbeog910>

⁹ Marco Martiniello, "Political Participation, Mobilisation and Representation of Immigrants and Their Offspring in Europe", *Migration and Citizenship Legal Status, Rights and Political Participation IMISCOE Reports*, ed. R. Bauböck (Amsterdam: University Press, 2006), 98.

¹⁰ Martiniello, "Political Participation", 98-99.

¹¹ The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, "Transnational Migration" maddesi.

¹² The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, "Transnational Migration" maddesi.

¹³ Füsün Bilir Ataseven, "Türkiye'den Avrupa'ya Göç ve Göçmenlerin Ürettikleri Metinler", *Göç Dergisi* 2/1 (2015): 62.

ülke arasında bir eş zamanlılık sağlamasıdır. Ev sahibi ülkede bulunan bir göçmen ve köken ülkedeki yakını istediği zaman telefon ya da internet üzerinden görüntülü arayıp yaşadıkları bir tecrübeyi birbirleriyle paylaşabilirler. Böylece hem köken ülkedeki göçmen yakınları hem de ev sahibi ülkede bulunan göçmen bir olayı oluş halinde paylaşabilir ve eş zamanlı tepki verebilirler. Diğer yandan göçmenin, köken ülkedeki ya da iletişim halinde olduğu diğer ülkelerdeki yakınlarıyla istediği zaman kolay ve daha uygun bir ücrete iletişim kurması göçmeni hem ev sahibi ülkede kalmaya teşvik ederken hem de köken ülkesiyle bağlarını koparmamasını sağlamaktadır. Aslında burada temel nokta her iki ülkeyle ya da birden fazla ülkeyle çoklu bağların kurulabilmesi ve iletişimin sürdürülebilmesi için gerekli olanakların mevcudiyetidir.

Diğer yandan hem göçmen için hem de göçmen yakını için birbirlerinin yaşadığı yerle ilgili anlık bilgilere ulaşabilme, birbirlerinin ülkelerindeki siyasi, sosyal kültürel gelişmelerden haberdar olmaları, coğrafi uzaklığa rağmen sürekli irtibat halinde olmalarını sağlamaktadır. Bu durum ulus ötesi göçün uluslararası göçten ayrılan yönünü oluşturmaktadır. Göçün teknolojiye beslendiği yönünü ve böylece göçü ulus ötesi boyuta taşıdığını görmek mümkündür. Uluslararası göç sürecinde de göçmen köken ülkesiyle ve oradaki yakınlarıyla bağlarını sürdürmekte, irtibat halinde olmaktadır. Ancak bu durum teknolojik gelişmelerin imkân verdiği şartlarda sınırlı ve kopuk bir iletişimi beraberinde getirmiştir¹⁴. Şahin, tüketim alışkanlığı, sivil toplum kuruluşlarının açılması ve bunlara katılım, işletmeler, ibadethaneler gibi ulus ötesi faaliyetlere dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bu faaliyetler içinde olan Hollanda'daki Türklerin ulus ötesi göçmenlik konumuna geçtiğine vurgu yapmıştır. 12 Mart 2017 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nın Hollanda'da maruz kaldığı tutuma ve öncesinde Türkiye- Hollanda arası yaşanan siyasi ilişkilerdeki gerginliklere Türklerin Hollanda'da anında tepki vermesi onların, uluslararası göçmenlikten ulus ötesi göçmenliğe geçtiklerinin somut örneğidir¹⁵. Şahin bir diğer ulus ötesi etkinlik alanı olarak etnik ekonomiye vurgu yapmıştır¹⁶.

Ulus Ötesi İlişkileri Kuran Aktörler: Sivil Toplum Kuruluşları

Bu çalışmada gençlerin ulus ötesileşen ilişkilerde köken toplumlarıyla ve ev sahibi toplumla ilişkileri entegrasyon ve kültürel aktarım bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada gençlerin Hollanda toplumuna, sistemine, kültürüne entegrasyonları üzerinde durulmuştur. Öncelikle gençlerin ulus ötesileşen ilişkiler ağının içinde olması gerekmektedir. Dolayısıyla gençlerin, ulus ötesileşen ilişkileri kuran ve geliştiren ulus ötesi sosyal sermaye aktörleriyle iletişim ve temas halinde olmaları beklenmektedir. STK'ları da ulus ötesi ilişkiler geliştiren aktörlerden birisi olarak ele almak mümkündür. Ancak her STK ulus ötesi sosyal sermaye aktörü olmayabilir. Bu bağlamda hem köken toplumla hem de ev sahibi toplumla sürekli iletişimde ve temas halinde olmaları buna yönelik organizasyonlar yapmaları, aktif olarak kültürel faaliyetler düzenlemeleri, her iki toplumla bağlarını ve aidiyetlerini güçlendiren ilişkiler geliştirmeleri, her iki ülkedeki sosyal ve siyasal hayatı, kültürel olayları, ekonomik durumu takip etmeleri ve buna göre tutum geliştirmeleri bir STK'yı ulus ötesi sosyal sermaye aktörü haline dönüştüren böylece ilişkileri ulus ötesi boyuta taşıyan unsurlardan bazılarıdır. Ulus ötesi ilişkilerin gelişmesi en az iki ülkeye yönelik kültür, dil, toplumsal unsurlara yönelik aidiyetlerin ve bağların oluşmasını sağlamaktadır. Ulus ötesi ilişkiler bir yandan köken ülkeyle bağların sürdürülmesini işaret ederken, diğer yandan ev sahibi toplumla bütünleşme sürecinin gerçekleşmesine işaret etmektedir. Çünkü ilk kuşakta görülen, kendini ev sahibi ülkenin toplumundan soyutlama ve içine kapanma durumları bu kuşağın köken kültürle çevrili sınırlı bir sosyal çevrede yaşamalarına neden olmuştur. Elbette ki ev sahibi ülkenin dilini bilmemek göçmenlerin kendini toplumdan soyutlamasına neden olurken diğer yandan toplumdan uzaklaşmaları dil öğrenmelerine engel olmuştur. Böyle bir yapıda ulus ötesi ilişkilerden bahsetmek mümkün olmamaktır. Ev sahibi ülkede doğmuş

¹⁴ Ataseven, "Türkiye'den Avrupa'ya Göç", 487.

¹⁵ Şahin Kütük, "Hollanda'ya Gerçekleştirilen Türk Göçü ve Ulus Ötesi Faaliyetler", 103

¹⁶ Birsan Şahin Kütük, "Almanya'daki Etnik Ekonomilere İşçi Göçü Olarak Ulus Ötesi Evlilikler", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 16 (2012): 178.

ve büyümüş gençler kendilerini ülkenin hâkim diliyle rahatlıkla ifade edebildikleri için içinde yaşadıkları toplumdan kendilerini soyutlamamaktadır. Böyle bir yapı, ulus ötesi ilişkilerin gelişebilmesindeki gerekli zemini oluşturmaktadır.

Araştırma için ulus ötesileşen STK'lar olarak Hollanda Türk Federasyon'u, Türkevi Derneği ve Kuzey Hollanda Millî Görüş Federasyonu ele alınmıştır. Belirlenen bu üç sivil toplum kuruluşu ulus ötesi perspektiften değerlendirildiğinde kuruldukları yıldan günümüze kadar zamanla faaliyetlerinin ulus ötesileştiğini söylemek mümkündür. Buna bağlı olarak ulus ötesi faaliyetler içinde bulunun bu üç sivil toplum kuruluşu ulus ötesileşen aktörler haline gelmiştir. Bunun en somut örneği olarak STK'ların Hollanda'daki belediyelerle aralarındaki iletişimi ve etkileşimi göstermek mümkündür. Türkiye'de yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik gelişmelere bağlı olarak, Hollanda'daki Türklerin tepkisini anlamak için Hollanda'daki belediye yetkilileri sivil toplum kuruluşlarıyla irtibata geçmektedir. Bu durum Hollanda'daki belediyelerin, yetkililerin Hollanda'da yaşayan Türklerin ulus ötesi tepkilerde bulunduğunu kabul ettiklerini göstermektedir. Millî Görüş Teşkilatı Kuzey Hollanda Bölge Başkanı Oktay Dalmaz'ın vermiş olduğu örnek ulus ötesi ilişkileri göstermektedir¹⁷.

Örneğin Türkiye'de kritik bir makasa gelindiğinde buradaki inanların da orayla bağıını bildiği için fevri davranmamaları için etrafa zarar vermemeleri için mesela o Hollanda Türkiye gerginliğinde yaşandı, Bakanın alınmaması durumu, hemen buradaki yerel yönetimlerde harekete geçiyor, mahalli olarak taşkınlık olur mu bir sıkıntı yaşanır mı diye, bizlerden bilgi talep ediyorlar, randevu talep ediyorlar, bu nokta “neler yaptığımızı merak ediyorlar, biz de kendilerine çözümünden yana olduğumuzu, toplumun gerilmemesi gerektiğini, biz burada yaşıyoruz, biz buralıyız, siyasi ortamdaki gerginliğin hemen tabana inmemesi gerektiğini söylüyoruz.

Hollanda Türk Federasyon'un bir köprü vazifesi gördüğünü belirten, Hollanda Türk Federasyon'u Genel Başkanı Murat Gedik düşüncelerini şöyle ifade etmiştir¹⁸.

Türk Federasyonu bir gün Hollanda'da sosyal bakanlık tarafından Türk toplumunu ilgilendiren konularda davet edilen bir kurum haline geldi. Bazı Türk kuruluşları daha var. Türk Federasyonu bugün Hollanda'daki Müslüman örgütlerinin çatı kuruluşunda da var. Yani Hollanda devleti ve buradaki Müslüman toplum arasındaki köprü görevini yürütmektedir zaman zaman. Biz o kurumun içindeyiz. Bahsettiğim kurum devlet ile Müslümanlar arası iletişim organı” diye geçiyor.

Tüzükteki adı “Hollanda Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu”u olan Hollanda Türk Federasyon'u resmi ve tüzüksel olarak 16 Ekim 1995 yılında kurulmuştur. Hollanda Türk Federasyon'un genel başkanı, 19 Mayıs 2012 yılında yapılan büyük kurultayda genel başkan seçilmiş olan Murat Gedik'tir. Federasyon, Hollanda'ya gelen birinci kuşak Türkler tarafından kurulmuştur ancak kökleri 1974 yılında Rotterdam'da atılmıştır. Türk Federasyon'un tüzüğü Hollanda kanunlarına göre düzenlenmiştir¹⁹. Hollanda Türk Federasyon'unun kurucu üyesi de olduğu Avrupa'daki genel teşkilatlanmaları olan Avrupa Türk Konfederasyon'u bulunmaktadır. Avrupa Türk Konfederasyon, Avrupalı Türklerin yaşadıkları ülkelerde

¹⁷ Oktay Dalmaz (Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Başkanı), Buse Işıkhani tarafından Amsterdam'da 18 Eylül 2018 tarihinde yapılan görüşme, aktaran: Buse Işıkhani, Hollanda'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım ve Entegrasyon Süreçlerindeki Rolü: Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Örneği (Doktora Tezi, 2021).

¹⁸ Murat Gedik (Hollanda Türk Federasyonu Başkanı), Buse Işıkhani tarafından Amsterdam'da 18 Eylül 2018 tarihinde yapılan görüşme, aktaran: Buse Işıkhani, Hollanda'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım ve Entegrasyon Süreçlerindeki Rolü: Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Örneği (Doktora Tezi, 2021).

¹⁹ Murat Gedik, 18 Eylül 2018 tarihinde yapılan görüşme, aktaran: Buse Işıkhani, (Doktora Tezi, 2021).

öncelikli olarak entegrasyon konusunda ve diğer konularda karşılaştıkları sıkıntıları, alanda çalışmalar yapmak suretiyle çözüme kavuşturma amaçlı kurulmuştur²⁰.

Türkevi Derneği, Veyis. Güngör'ün öncülüğünde 1992 yılında Amsterdam-Westerpark'da kurulmuştur²¹. Türkevi derneğine bağlı olarak "Türkevi Araştırmalar Merkezi", 2004 yılında Amsterdam'da kurulmuş bir araştırma ve düşünce kuruluşudur. Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin sorunlarına yönelik kalıcı çözümler üretebilmek, Avrupa değerlerini Türkiye'ye tanıtmak, Türk kültürünü ve uygarlığını Avrupa'ya anlatmak ve tanıtmak gibi unsurlar, kuruluş amaçlarından bazılarını oluşturmaktadır²². Bu amaçlarla hareket ediyor olmaları bu kuruluşun ulus ötesi motivasyonla hareket ettiğini göstermektedir.

Millî Görüş Teşkilatı, 1980'li yıllarda Almanya'nın Hollanda'daki tek bölgesi olarak çalışmalarını yürütmektedir ve genel merkezi Rotterdam'da bulunmaktadır. 1997 yılında bu tek bölge, kuzey bölgesi ve güney bölgesi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kuzey bölgesi Amsterdam'da, güney bölgesi de Rotterdam'da bulunmaktadır. Federasyonun yaklaşık 7-8 yıldır başkanlık görevini Oktay Dalmaz yürütmektedir²³. Kuzey Hollanda Millî Görüş, 1995 yılında kurulan İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG)'e bağlı bir bölge kuruluşudur²⁴.

Entegrasyon, Uyum ve Sosyal Sermaye Kavramları

Entegrasyonu, "sistem entegrasyonu" ve "sosyal entegrasyon" ayrımıyla ele alan Esser'e göre sistem entegrasyonunda dile hâkim olma, toplumla bütünleşme, kültüre uyum sağlama gibi davranışlar beklenmez. Sistem entegrasyonunun göstergesi yeni göçmenin ekonomik yapıya dahil olması, vergi ödemesi ve yasalara uygun davranmasıdır. Sosyal entegrasyonu ise göçmenin, kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim, kimlik olmak üzere dört alandaki uyumuna göre değerlendirmektedir. Bu uyuma göre de "asimilasyon", "segrasyon", çoklu entegrasyon" ve "marjinalleşme" olmak üzere dört farklı sosyal entegrasyon ortaya çıkmaktadır²⁵. Hollanda'nın yeni gelenler için uyguladığı entegrasyon politikaları değerlendirildiğinde vatandaşlığa kabulde, daha katı sosyo-kültürel entegrasyon gereklilikleri öne sürmüş olan ülkelerden birisidir²⁶. Ayrıca Hollanda'ya yeni gelenler için kamu tarafından finanse edilen entegrasyon kursları başlatılmıştır. Bu kurslarda temel dil eğitimi, ev sahibi ülkenin siyasal ve yasal sistemine yönelik bilgiler verilmektedir. Önceleri gönüllülük esasıyla yürütülen bu süreç sonraları zorunlu hale getirilmiştir²⁷.

Köken ülkeyle varılan ülke arasındaki somut (maddi) ve soyut (maddi olmayan) ürünlerin düzenli gerçekleşen mübadelesi, göçmenin iki ülke arasındaki gidip gelmesi gibi hareketlilikler ve adım adım oluşturulan bu ikili alan modern dünyadaki göçmenler için alternatif bir adaptasyon yolu olmaktadır. Bu bağlamda Uyum, önceleri ekonomik başarı ve sosyal statü hızlı kültürleşmeye ve ev sahibi ülkenin hâkim düşünce akımlarına dahil olmaya bağlı bir durumken şu anda ulusal sınırlar boyunca güçlü sosyal ağlar geliştirmeye bağlıdır²⁸. Oluşturulan sosyal ağlar birer sosyal sermaye kaynağı olmaktadır. Özellikle ulus

²⁰ Türk Konfederasyon resmi sayfası, Erişim 21 Eylül 2020.

https://www.facebook.com/pg/TurkKonfederasyon/about/?ref=page_internal

²¹ <https://tr-tr.facebook.com/turkevihollanda>, Erişim 25 Şubat 2020.

²² Türkevi Hollanda resmi web sitesi, Erişim 25 Ekim 2018. <http://www.turkevi.org/>

²³ Dalmaz, 18 Eylül 2018 tarihinde yapılan görüşme, Buse Işıkhhan, (2021).

²⁴ İslam Toplumu Tanıtım Kataloğu, Islamische Gemeinschaft Milli Görüş (IGMG), 1. baskı (Köln: IGMG, Ağustos 2014), 11, Erişim 21 Eylül 2020. <https://www.igmg.org/tr/>

²⁵ Birsan Şahin, Almanya'daki Türkler Misafir İşçilikten Ulus Ötesi (Transnasyonel) Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci (Ankara: Phoenix Yayınları, 2010), 60.

²⁶ Evelyn Ersanilli and Ruud Koopmans, "Rewarding integration? Citizenship Regulations and the Socio – Cultural Integration of Immigrants in the Netherlands, France and Germany", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36/5, (2010): 774.

²⁷ Rainer Bauböck, "Citizenship and Migration – Concepts and Controversies" *Migration and Citizenship Legal Status, Rights and Political Participation*, ed. R. Bauböck (Amsterdam: University Press, 2006), 30.

²⁸ Alejandro Portes, Luis E. Guarnizo ve Patricia Landolt, "The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field", *Ethnic and Racial Studies* 22/2 (1999): 229.

ötesi alanda daha önemli hale gelmiştir. Ulus ötesi aktörlerin geliştirdikleri sosyal ağlar ve kurdukları ilişkiler birer sosyal sermaye kaynağı olmaktadır. Diğer yandan ulus ötesileşen aktörlerin kendisi de birer sosyal sermaye kaynağı durumundadır.

Portes, “sosyal sermaye” kavramının köklerinin Marx’ın ve Durkheim’ in çalışmalarına kadar uzandığını vurgulamaktadır. Sosyal sermaye, doğal bir şekilde oluşmayan sosyal ağların özellikle grup ilişkilerinin kurumsallaşması amacıyla kasıtlı yatırım stratejilerinin dahilinde oluşmaktadır. Kavram olarak daha çok sosyallığın olumlu sonuçlarına odaklanılmıştır²⁹. Sosyal sermaye kavramının çağdaş kullanımının kaynağı olarak Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam’ın çalışmaları atfedilmektedir³⁰. Sosyal sermaye kavramı, güven ve karşılıklılık ilkeleriyle karakterize edilen sosyal ilişkiler ağını ifade etmek için kullanılmaktadır. Sosyal sermaye kavramı, gayri resmi ilişkiler ve yerel ilişkilerin yanında resmileşmiş kurumlardaki ilişkileri de kapsamaktadır³¹. Bourdieu ve Coleman sosyal sermaye kavramının diğer sermaye biçimlerinden farklı olarak soyut özelliğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda sosyal sermaye insan ilişkilerinin yapısına bağlı bulunmaktadır. Bir kişinin sosyal sermaye sahibi olabilmesi için başkalarıyla iletişim ve ilişkili halde olması gerekmektedir. Kişiye avantaj sağlayan asıl kaynak kişinin kendisi değil ilişkili olduğu başka insanlardır³². Sosyal ağı içeren ilişki durum değerlendirildiğine ev sahibi ülkede yaşayan göçmenler, sosyal ağlardan fayda sağlarken kendileri de başka göçmenler için sosyal sermaye kaynağı olmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada Türk gençlerinin köken ülkeleriyle ve ev sahibi ülkeleriyle olan etkileşimi, aidiyeti, ev sahibi toplumla bütünleşmesi, toplumsal katılımı, vatan algısı durumları ele alınmıştır. Bununla birlikte ulus ötesileşen ilişkilerin, gençlerin entegrasyon ve kültürel aktarım süreçlerine etkisinin belirlenmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada ulus ötesi ilişkiler, köken ülke ve ev sahibi ülkeyle kurulan bağları ve temasları kapsamaktadır. Diğer yandan çalışmada ulus ötesileşen ilişkileri tesis eden ve yürüten aktörler ön saha çalışmaları ve saha gözlemleriyle STK’lar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda ulus ötesi sosyal sermaye aktörleri olarak STK’ların Türk gençlerinin entegrasyon ve kültürel aktarım süreçlerindeki etkisi ulus ötesi ilişkileri yürütmesi temelinde ele alınmıştır.

Anglo-sakson ve Alman Akademisi’nde kavramsallaştırılan “transnationalism” terimi Türkiye’deki göç yazınında ulus ötesicilik, ulus aşırıcılık gibi ifadelerle karşılık bulmuştur³³. Çalışma boyunca ulus ötesi ve ulus ötesicilik kavramlarının kullanılması tercih edilmiştir. Çalışmada entegrasyon ifadesi, bütünleşme olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla yazıda entegrasyondan kastedilen toplumla bütünleşmedir.

Çalışmada genç ifadesi ile Türk gençleri kastedilmektedir. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın yapmış olduğu gençlik tanımlamasında kavramın sosyolojik bağlamı ön plana çıkartılmıştır. Sosyo-ekonomik gelişmelerin, kültürün ve geleneklerin, içinde bulunulan zamanın gençlik kavramının değerlendirilmesinde biyolojik bakış açısına göre daha öncelikli olması vurgulanmıştır. Evrensel bir tanımlamadan ziyade sosyolojik koşullara bağlı gençlik tanımlamaları bulunmaktadır. Türkiye’deki koşullara göre değerlendirildiğinde 14-29 yaş aralığı gençlik politikalarının hedeflediği “gençlik” yaş aralığı olarak belirlenmiştir³⁴. Bu bağlamda araştırmadaki katılımcı gençlerin yaş aralığının belirlenmesi

²⁹ Alejandro Portes, “Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology”, Annual Review of Sociology 24 (1998): 3-4.

³⁰ Michael C. Carroll ve James Ronald Stanfield, “Social Capital, Karl Polanyi, and American Social and Institutional Economics”, Journal of Economic Issues 37/2 (2003): 398; Markku Lehtonen, “The Environmental–Social Interface of Sustainable Development: Capabilities, Social Capital, Institutions”, Ecological Economics 49 (2004): 204.

³¹ Lehtonen, “The Environmental–Social Interface of Sustainable Development”, 204.

³² Portes, “Its Origins and Applications in Modern Sociology”, 7-8

³³ Özkul, “Ulus-ötesi Göç”, 483.

³⁴ “Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi”, Gençlik ve Spor Bakanlığı (2013), 4, Erişim 28 Mart 2025.

https://gsb.gov.tr/dist/mevzuatdosyalar/mevzuatlar/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf

çalışmanın amacına, iç tutarlılığına ve sahanın demografik ve sosyal yapısına uygun olduğu görülmektedir. Çalışmada 25-30 yaş aralığı “genç” olarak ifade edilmiştir. Görüşme yapılan STK’lardan Millî Görüş Teşkilatı’nın yapılanmasında 15-30 yaş arasındaki kesim genç olarak ifade edilmektedir.

Ayrıca çalışma, STK’nın Türk kültürünü gençlere aktarma ve sürdürme ayrıca ev sahibi ülkedeki toplumla olan ilişkilere etkisi ekseninde detaylandırılmış ve saha araştırması yapılmıştır. Göçmenlik geçmişi olan gençlerin üyesi oldukları toplumla ilişkileri entegrasyon açısından ele alınmıştır. Diğer yandan göçmenin köken kültürüyle bağlarının mevcudiyeti bir göçmen gerçeğidir. Ancak köken kültüre olan bağların, kültürel temasların, köken ülkeyle sürdürülen ilişkilerin yoğunluğu ve sıklığı kuşaklara göre farklılık göstermektedir. Bu durum, Türk kültürüyle olan bağlarını da kapsayan bir bütünlük içinde göçmenlerin ev sahibi ülkeye olan aidiyetinin ve entegrasyonunun kuşaklar üzerinden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada göçmenlik geçmişi olan kuşağın Türk kültürüyle bağlarında ve yaşadıkları toplumla bütünleşmesinde ulus ötesi bir aktör olan STK’ların etkisinin anlaşılması hedeflenmiştir. Araştırmada STK’lara yönelik sosyal sermaye vurgusu, ulus ötesi aktör rolleriyle uyum göstermektedir. Çünkü her iki toplumla kurulan sosyal bağlar ve aidiyetler ulus ötesi ilişkilerin geliştiği zemini oluşturmaktadır. STK’ya gelen katılımcılar bu sosyal bağlardan, ilişkiler açısından yararlanarak ve bunlara katılarak köken toplumla ve ev sahibi toplumla bağlarını güçlendirmektedir. Bu bağlamda ulus ötesi ilişkileri kuran ve sürdüren sosyal sermaye aktörleri olarak STK’ların gençlerle ilişkisini de ortaya koymaktadır çalışma aynı zamanda.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışma kuramsal ve uygulamalı olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Çalışmanın uygulamalı safhasına ait saha araştırması 1 Ağustos- 30 Ekim 2018 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Çalışmanın uygulamalı safhasının gerçekleştirildiği 2018 yılında Hollanda İstatistik Ofisi (CBS)³⁵ verilerine göre 8,654,043’ünü kadınların ve 8,527,041’ini erkeklerin oluşturduğu Hollanda’nın toplam nüfusu 17, 181,084’tür.

Saha araştırması Hollanda’nın Amsterdam şehrinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma için belirlenen üç STK’nın yönetim binalarının burada yer alması alan araştırmasının yapıldığı şehri belirlemede etkili olmuştur. Araştırmada nitel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Veriler görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Çalışma ulus ötesileşen ilişkiler, ulus ötesi sosyal sermaye aktörleri, sosyal sermaye, kültürel aktarım, entegrasyon süreçleri, gençlik sosyolojisi ve göç sosyolojisi bağlamında ele alınmıştır. Alandan veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Ancak hem STK başkanlarıyla hem de katılımcılarla yapılmak üzere iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Çalışmada teori temelli tema analizi yapılmıştır. Ele alınan süreçler bu iki ülkeyle olan temaslar ve sürdürülen ilişkiler bağlamında değerlendirilmiştir. Veriler katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak elde edilmiştir.

Hollanda’da doğup büyümüş ve oradaki eğitim sistemi içinde yetişmiş nesillerin, Avrupa’da yaşayan Türklere yönelik profili yeniden belirleyeceği aşikardır. Bu sebeple bu nesillerin sosyolojik olarak ele alınması ev sahibi ülkedeki Türk toplumunu daha iyi anlamayı sağlamanın yanı sıra göç yazınına yeni veriler sağlanmış olmaktadır. Elde edilen bulguların alana yeni veriler sağlaması bakımında bu çalışma önem taşımaktadır. Bununla birlikte çalışma göç sosyolojisi ve gençlik sosyolojisi bağlamında gençlik ve sivil toplum ilişkilerini ulus ötesi bir perspektiften değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Diğer yandan çalışma göç sosyolojisi ve gençlik sosyolojisi içinde az çalışılmış bir konuyu ele alması bakımından araştırma önem taşımaktadır.

³⁵ Statistics Netherlands (CBS), “Population; Sex, Age, and Marital Status”, Erişim 08 Mayıs 2021.
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37296eng/table?ts=1530261584123>

Çalışma dört temel problem cümlesi üzerinden ele alınmıştır. Bunlar; “Sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin iki kültür arasında denge kurmalarında nasıl bir etkisi bulunmaktadır?”, “Sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin Hollanda toplumuna entegrasyonunda nasıl bir etkisi bulunmaktadır?”, “Sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin aidiyet duygularının oluşmasında nasıl bir etkisi bulunmaktadır?”, “Sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin vatan algılarında nasıl bir etkisi bulunmaktadır?” problem cümleleridir.

Katılımcıların Belirlenmesi Safhası

Çalışmanın konusu Hollanda’da kurulmuş Türk sivil toplum örgütlerini ve buraya aktif olarak gelen Hollanda’da doğmuş Türk gençlerini kapsamaktadır. Araştırmada katılımcılar, Hollanda Türk Federasyon, Türkevi ve Kuzey Hollanda Millî Görüş Federasyonu’na giden gençler arasından belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmak için olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Katılımcı sayısı araştırma için belirlenen her STK’dan 10 kişi olmak üzere toplam 30 kişi olarak sınırlandırılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde dikkate alınan özellikler 25-30 yaş aralığında olmaları, Hollanda’da doğup büyümüş olmaları ve araştırma için belirlenen STK’lara aktif olarak gitme durumlarıdır. Bunun yanı sıra medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu ve aktif olarak çalışma durumu gibi demografik özellikler katılımcıların belirlenmesinde ölçüt olarak alınmamıştır. Araştırma için belirlenen yaş aralığı (25-30) genç olarak ifade edilmiştir. Bunun bir sebebi de Millî Görüş Teşkilatı yapılanmasında 15-30 yaş arası grup “genç” olarak ifade edilmektedir ve bu grup gençlik teşkilatında yer almaktadır. Araştırmada, anlamsal bir bütünlük oluşturmak maksadıyla 25-30 yaş aralığındaki kesimi ifade etmek için genç ifadesi, kullanılmıştır.

Alan araştırmasında konunun kapsam ve sınırlarının net bir şekilde belirlenmesi araştırmanın iyi anlaşılması açısından gerekli bir adımdır. Bu bağlamda yazı boyunca gençler olarak ifade edilen kesim ile Hollanda’da doğup büyümüş, STK’lara aktif olarak giden 25-30 yaş aralığındaki Türk gençleri kastedilmektedir. Aynı şekilde STK’lar ifadesi ile araştırma için belirlenen adı geçen üç Türk STK kastedilmektedir.

Werker ve Ahmed, Dünya Bankası’nın STK’lara yönelik operasyonel tanımlamasını temel alarak STK’ların farklı iş birliğine dayalı amaçlarla bir araya gelmiş özel kuruluşlar olduğuna işaret etmiştir³⁶. Bu bağlamda Hollanda genelinde çok sayıda ve farklı iş birliği ile ortak amaca dayalı STK olduğu düşünüldüğünde bu araştırma sonucunda yapılan genellemeler sadece bu üç STK’yı ve buraya gelen gençleri kapsamaktadır. Diğer yandan farklı kuruluş özelliklerine rağmen bu üç STK’nın araştırma için seçilmesinde birkaç ortak nokta bulunmaktadır. Öncelikle bu üç STK araştırmanın amacına uygun bir profil göstermektedir. Kuruldukları 1990-2000 yıllardan beri varlıkları devam etmektedir. Bu durum onların köklü bir yapıları olduğuna işaret etmektedir. Her üç STK, Hollanda’daki siyasal hayatta, sosyal medyada, kamusal alanda aktif bir şekilde varlık göstermektedir. Ayrıca Hollanda kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Hollanda’da faaliyet gösteren diğer başka STK’larla iletişim ve etkileşim içinde olmaları bu STK’ların oluşturdukları sosyal ağların genişliği hakkında fikir vermektedir. Yaptıkları çalışmalar, yayınlar, organizasyonlar hem köken ülkeleriyle hem de ev sahibi ülkeleriyle olan iletişimi ve etkileşimi göstermektedir. Dolayısıyla ulus ötesi ilişkilerin gelişebileceği etkileşim ve sosyal ağlar kurmuşlardır. Bu özellikler de araştırmanın en temel amacına uygun olduğunu göstermektedir.

³⁶ Eric Werker ve Faisal Z. Ahmed, “What Do Nongovernmental Organizations Do?”, Journal of Economic Perspectives 22/2 (2008): 74.

No	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	STK Adı
K1	30	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K2	30	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K3	29	Erkek	Bekar	Lise	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K4	28	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K5	27	Kadın	Bekar	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K6	28	Erkek	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K7	30	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K8	27	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K9	27	Kadın	Bekar	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K10	29	Erkek	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Türkevi Derneği
K11	27	Erkek	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K12	26	Erkek	Bekar	Meslek Lisesi	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K13	28	Erkek	Bekar	Lise	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K14	29	Erkek	Bekar	Lise	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K15	25	Erkek	Bekar	Üniversite Öğrencisi	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K16	28	Erkek	Evli	Lise	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K17	26	Erkek	Bekar	Lise	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K18	26	Erkek	Bekar	Lise	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K19	30	Erkek	Evli	Üniversite	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K20	28	Erkek	Evli	Üniversite	Çalışıyor	Hollanda Türk Federasyon
K21	30	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K22	25	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K23	29	Kadın	Evli	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K24	28	Erkek	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K25	28	Erkek	Evli	Üniversite	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K26	27	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K27	27	Kadın	Bekar	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K28	29	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K29	27	Kadın	Bekar	Üniversite	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu
K30	28	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Kuzey Hollanda Milli Görüş Federasyonu

Figür 1. Katılımcı gençlerin demografik özellikleri.

Yıl	Yaş	Toplam Nüfus	Birinci Kuşak	İkinci Kuşak	Ebeveyninden birisi yurt dışında doğmuş kendisi Hollanda'da doğmuş ikinci Kuşak	Ebeveynin her ikisi de yurt dışında doğmuş, kendisi Hollanda'da ikinci kuşak
2020	25-30	38,360 (Kadın: 18,286) (Erkek: 20,074)	7,445 (Kadın: 3,623) (Erkek: 3,822)	30,915 (Kadın: 14,663) (Erkek: 16,252)	3,004 (Kadın: 1,444) (Erkek: 1,560)	27,911 (Kadın: 13,219) (Erkek: 14,692)
2019	25-30	37,573	7,427	30,146	2,580	27,566
2018	25-30	36,845 (Kadın: 17,426) (Erkek: 19,419)	7,883 (Kadın: 3,835) (Erkek: 4,048)	28,962 (Kadın: 13,591) (Erkek: 15,371)	2,181 (Kadın: 1,052) (Erkek: 1,129)	26,781 (Kadın: 12,539) (Erkek: 14,242)
2015	25-30	34,023	11,137	22,886	1,281	21,605
2010	25-30	35,590	16,099	19,491	861	18,630
2005	25-30	34,660	22,490	12,170	515	11,655
2000	25-30	36,280	31,365	4,915	536	4,379
1996	25-30	32,197	30,814	1,383	618	765

Figür 2. Yıllara ve kuşaklara göre 25- 30 yaş aralığındaki nüfusun dağılımı (Hollanda) Kaynak: (Hollanda İstatistik Ofisi (CBS) 2021)³⁷.

Hollanda'da yaşayan 25-30 aralığındaki Türk nüfusunun yıllara göre dağılım tablosundan kuşaklara ve yıllara göre dağılım tablosuna ek olarak güncel CBS³⁸ verilerine bakıldığında 2022 yılı için 25-30 yaş aralığındaki toplam nüfus 39.218'dir. 20,453'ü erkeklerden; 18,765'i kadınlardan oluşan bu nüfusun tamamı CBS verilerinde göçmenlik geçmişi olan nüfus olarak işaretlenmiştir. Aynı şekilde tablodaki

³⁷ Statistics Netherlands (CBS), "Population Forecast", Erişim 08 Mayıs 2021.
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1620411523094>

³⁸ Statistics Netherlands (CBS), "Population Forecast", Erişim 08 Nisan 2025.
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1620411523094>

başlıklardan yola çıkarak 2022 yılı CBS verilerine baktığımızda 25-30 yaş aralığı toplam nüfusu içinde 8,028'ini birinci kuşak oluştururken, bunlardan; 3,900'ü kadın, 4,128'ini erkek nüfusu oluşturmaktadır. 31,190'ını ikinci kuşağın oluşturduğu 25-30 yaş arası nüfusu 14,865'ini kadınların; 16,325'ini erkeklerin oluşturduğu görülmektedir.

Ebeveynin birisi yurt dışında doğmuş kendisi Hollanda'da doğmuş olan ikinci kuşağın 3.837 olan toplam nüfusunun 1,831'ini kadınlar; 2,006'sını erkekler oluşturmaktadır. Ebeveyninden her ikisi yurt dışında kendisi de Hollanda'da doğmuş 25-30 yaş aralığındaki 27,353 olan toplam nüfusunun 13,034'ünü kadınlar; 14,319'unu erkekler oluşturmaktadır.

Çalışma boyunca zaman zaman 25-30 yaş aralığındaki katılımcılardan bahsederken “göçmenlik geçmişi olan gençler” ifadesi de kullanılmıştır. Özellikle Hollanda'da doğup büyümüş kuşağın göçmen olarak ifade edilmesi hem onların aidiyet duygusuyla ters düştüğünü söylemek mümkündür. Diğer yandan bizzat bir göç etme süreci tecrübe etmemiş sadece aile geçmişlerinde göç eden büyükleri bulunmaktadır. Araştırmanın katılımcılarının aileleri de göçmenlik geçmişi yönüyle benzerlik göstermektedir. Katılımcıların aile büyükleri, dedeleri, ebeveynlerinden en az birisi küçük yaşlarda ya da her iki ebeveyni de belli bir yaşta ev sahibi ülkeye göç etmiştir. Katılımcılarda kronolojik olarak bir sıralamayla hareket ederek, ilk göç eden dedelerini, göçmenleri birinci kuşak olarak, ailesiyle birlikte küçük yaşlarda göç eden ebeveynlerini ikinci kuşak olarak ve kendilerini de üçüncü kuşak olarak ifade etmektedirler.

Katılımcıların kendilerini üçüncü kuşak olarak ifade etmelerinin en temel sebebi Hollanda'da doğup büyümüş olmaları ve ev sahibi ülkenin eğitim sisteminde yetişmeleridir. Bu durum onların aidiyet duygularının şekillenmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla dil öğrenme süreçleri, yaşadıkları sorunlar, sosyalleşme süreçleri, karşılaştıkları kültürel süreçler göç eden ilk grup göçmenlerden ve kendi ebeveynlerinden farklılık göstermektedir. Hem araştırma sahayı yansıtmaya adına hem de kavramsal bir bütünlük oluşturması bakımından çalışmada katılımcılar üçüncü kuşak olarak ifade edilmektedir. Bunun en önemli sebebi hem saha gözlemleri hem de yapılan görüşmeler süresince katılımcıların çoğunluğu kendilerini üçüncü kuşak olarak tanımlamış olmalarıdır. Buna bağlı olarak Şahin'in³⁹ operasyonel kuşak tanımlamasından hareket edilmiştir. Bu tanımlamaya göre ebeveyniyle ev sahibi ülkeye gelmiş ya da ebeveyninden birisi ev sahibi ülkede doğmuş Türklerin ev sahibi ülkede doğmuş çocukları üçüncü kuşak olarak ifade edilmektedir. Şahin, Birsan. Almanya'daki Türkler Misafir İşçilikten Ulus Ötesi (Transnasyonal) Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci. Ankara: Phoenix Yayınları, 2010.

Diğer yandan Hollanda İstatistik Ofisinin yapmış olduğu kuşak tanımlamasında ebeveyninden en az birisi yurt dışında (ev sahibi ülke olan Hollanda dışında) ve kendisi de Hollanda dışında doğmuş kişiler için birinci kuşak; ebeveyninden en az birisi Hollanda dışında bir ülkede doğmuş ancak kendisi Hollanda da doğmuş kişiler için ikinci kuşak ifadesi kullanılmıştır⁴⁰. Nielsen yapılan yaygın bir genellemeye vurgu yapmıştır. Batı Avrupa'da yaşayan bütün Türk gençlerine hala ikinci kuşak denildiğine değinmiştir. Ancak göçmen işçilerin 30'lu yaşlarında olan çocukları, üçüncü kuşak olarak ifade edilen kesimin ebeveyni durumundadır. Dolayısıyla ikinci kuşak ve üçüncü kuşak olarak ifade edilen kesim birbirlerinden nitelik olarak belirgin farklılıklar göstermektedir. 1980'li yıllarda denk gelen gençlerin yaşadıkları sorunlar onların kuşağını tanımlamıştır. Farklı kültürel sistemler ve istekler arasında bocalamış bu çocukları işaret etmek için “ikinci kuşak” ifadesi kullanılmıştır. Oysa “üçüncü kuşak” grubuna giren çocuklar, gençler için okullarında başarı göstermiş, “Türklük-Batı Avrupa ikilemini” avantaj olarak hayatlarına yansıtmış kesim

³⁹ Şahin, Almanya'daki Türkler, 29.

⁴⁰ Statistics Netherlands (CBS), “Population Forecast”, Erişim 08 Nisan 2025.

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1620411523094>

kastedilmiştir. Bu sebeple birbirinden farklılaşan nitelikleri ayırmak için göçmen işçilere ve onların çocuklarına “birinci kuşak”, “ikinci kuşak” ve “üçüncü kuşak” ifadesi kullanılmıştır⁴¹.

Veri toplama ve Analiz Safhası

Araştırmanın verileri nitel araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın saha kısmında hem katılımcılardan hem de STK başkanlarından derinlemesine veriler elde edilmesi amaçlanmıştır. Açık uçlu soruların yer aldığı iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu düzenlenmiştir. Elde edilen verilerin betimsel analizi Maxqda12 nitel veri analiz programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri analizi için, öncelikle araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesine dayalı temalar oluşturulmuştur. Teori ekseninde tema belirlenmiş, bunların alt temalarının belirlenmesinde ise açık, eksen ve seçici kodlama yapılmıştır. Araştırmada katılımcıların kendi söylemleri doğrudan alıntı yapılarak tema ve alt temalar örneklerle desteklenmiştir. Toplanan verilerin “örneklem büyüklüğüne ilişkin doyum noktası⁴²”na ulaşması katılımcı sayısının her STK’dan onar kişi olmak üzere toplam otuz kişiyle sınırlandırılmasında etkili olmuştur. Aynı STK’ya gelen kişilerin benzer düşünce ve ortak amacı paylaşıyor olması daha homojen bir yapı ve bakış açısını içermektedir. Dolayısıyla katılımcılarla görüşmeler esnasında cevapların, cevaplardaki kavram ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı nokta olan doyum noktasını, belirlenen katılımcı sayısı ile yakalamak mümkün olmuştur.

Bulgular

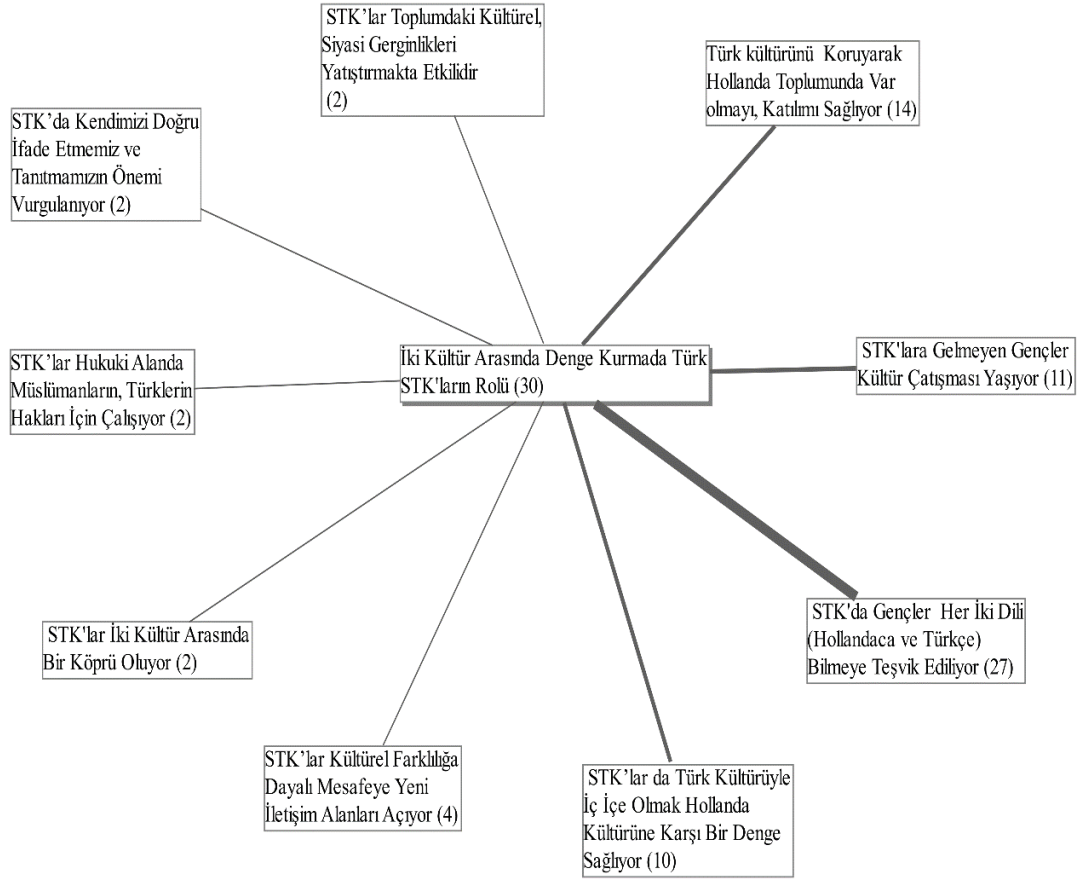
Çalışmada Türk gençlerinin ulus ötesi ilişkiler içinde yer alması ve bunu ulus ötesi aktörler aracılığıyla gerçekleştirmeleri ele alınmıştır. Ulus ötesileşmiş ilişkilerde yer alması gençlerin ötesi ilişkiler kuran aktörlerle temasını gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın iki muhatabı bulunmaktadır. Birisi ulus ötesi ilişkiler içinde yer alan katılımcılar diğeri ise ulus ötesi ilişkileri katılımcılara sağlayan ulus ötesi sosyal sermaye aktörlerinden birisi olan STK’lardır. Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında öncelikle Hollanda’da doğup büyümüş 25-30 yaş aralığındaki kesimi kapsamaktadır. Bu kesim daha da sınırlandırılarak STK’ya giden gençler arasından belirlenmiştir. Araştırmada görüşme yapılan katılımcılardan 17’si erkek, 13’ü kadındır. Toplama bakıldığında kadın ve erkek katılımcı sayıları arasında çok az bir fark olduğu görülmektedir. Ancak katılımcılar, üyesi oldukları STK’ya göre gruplandırıldığında ortaya çıkan cinsiyet dağılımı farklılık göstermektedir. Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı’nda görüşme yapılan 10 kişinin 4’ü erkek, 6’sı kadın katılımcıdan; Türkeri Derneği’nde görüşme yapılan 10 kişiden 3’ü erkek 7’si kadın katılımcıdan; Hollanda Türk Federasyonu’nda görüşme yapılan 10 kişinin tamamı erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar yaş dağılımlarına göre ayrıldığında 3 katılımcının yaşı 25, diğer 3 katılımcının yaşı 26, 6 katılımcının yaşı 27, 7 katılımcının yaşı 28, 6 katılımcının yaşı 29 ve 5 katılımcının yaşı 30’dur. Çalışma durumlarına bakıldığında, 30 katılımcının aktif olarak bir iş yerinde çalıştığı belirlenmiştir. Ancak cinsiyet, eğitim durumu, medeni hal gibi değişkenlerin, katılımcıların belirlenmesinde dikkate alınmaması çalışmayı etkilememiştir. Katılımcıların belirlenmesi gönüllülük esasına göre gerçekleşmiştir.

Bulgular, “iki kültür arasında denge (Ev sahibi Ülke ve Köken Ülke)”, “Türk gençlerinin ev sahibi toplumla bütünleşme durumları”, “Türk gençlerinin aidiyet tanımlamaları”, “Türk gençlerinin vatan algısı” olmak üzere 4 ana başlık altında ele alınmıştır.

⁴¹ Eva Ostergaard-Nielsen, “İki Arada Gidip Gelmek: Batı Avrupa’daki Türk Gençleri”, Daha Sesimizi Duyuramadık: Almanya’da Türk İşçi Çocukları, ed. Gündüz Vassaf, 2. basım (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002), 36-37.

⁴² Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 5. baskı, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005), 114.

İki Kültür Arasında Denge (Ev sahibi Ülke ve Köken Ülke)

Figür 3. İki kültür arasında denge.

İki kültür arasında denge kurmada ulus ötesi ilişkiler geliştiren Türk STK'ların rollerine ilişkin katılımcıların ifadeleri analiz edildiğinde 9 tema oluşturulmuştur. Bunlar: 14 katılımcının ifadesiyle “Türk kültürünü koruyarak Hollanda toplumunda var olmayı, katılımı sağlıyor” teması; 2 katılımcının görüşleriyle “STK'lar toplumdaki kültürel, siyasi gerginlikleri yatıştırmakta etkilidir” teması; 2 katılımcının görüşleriyle “STK'da kendimizi doğru ifade etmemiz ve tanıtmanın önemi vurgulanıyor” teması; 2 katılımcının görüşleriyle “STK'lar hukuki alanda Müslümanların, Türklerin hakları için çalışıyor” teması; 2 katılımcının görüşleriyle “STK'lar iki kültür arasında bir köprü oluyor” teması; 4 katılımcının görüşleriyle “STK'lar kültürel farklılığa dayalı mesafeye yeni iletişim alanları açıyor” teması; 10 katılımcının görüşleriyle “STK'lar da Türk kültürüyle iç içe olmak Hollanda kültürüne karşı bir denge sağlıyor” teması; 27 katılımcının görüşleriyle “STK'da gençler her iki dili (Hollandaca ve Türkçe) bilmeye teşvik ediliyor” teması; 11 katılımcının görüşleriyle “STK'lara gelmeyen gençler kültür çatışması yaşıyor” teması düzenlenmiştir.

“Türk Kültürünü koruyarak Hollanda toplumunda var olmayı, katılımı sağlıyor” temasında 14 katılımcı, üyesi oldukları STK'nın Türk kültürünü ve dilini koruyarak Hollanda toplumunda katılımı sağladığını belirtmiştir.

...Hem Hollanda'da Müslüman ve Türk kalabilmek hem de yani Hollanda'da bu şekilde var olabilmek, yani bizleri Hollanda'nın bu şekilde parçası olarak görmeleri gerekir, yine misal katılımın önemi var işte burada...Teşkilata gelen gençlerin avantajı ortaya çıkıyor, kendi kimlikleriyle nasıl sorun olmadan yaşayabilirler, kendimizi eve kapatmadan, böyle müesseselerde kazanılan kendini bilme diyebilirim. Hollanda'da hem Müslüman ve Türk kalmalarını sağlayarak,

Hollanda’da bizlerin de olduğunu göstermek, katılımlarımızla bir parçası olduğumuzu göstermek. Teşkilatta bunun için çalışmalarımız oluyor.

“STK’lar toplumdaki kültürel, siyasi gerginlikleri yatıştırmakta etkilidir” alt temasına yönelik katılımcılardan K4 düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Çoğu zaman ırkçılık konusunda medyadaki yansımalarından dolayı olumsuz bir hal oluyor burada, sorunlar yaşanıyor. Hatta düşmanca tavır gösterenler oluyor,o zaman iki taraf da birbirinden uzaklaşıyor. Ama böyle dernekler araya giriyor, bazen etkinlikler ortak etkinlikler düzenleniyor. Hollandalıların ve derneğin yaptığı burada yaşayan herkesin davetli gidebileceği ya da içinde bulunabileceği etkinlikler. Yüz yüze iletişim kuruyoruz, konuşuyoruz. Sonrasında kültürel ilişkilerde geliyor.

“STK’lar hukuki alanda Müslümanların, Türklerin hakları için çalışıyor” alt temasında ele alınan bu veride, STK’nın kendi işleyişinde yürüttüğü bir çalışmadan bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu veri katılımcı sayısıyla ilişkili olarak değil STK’nın çalışmalarına ilişkin bir işleyiş olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılardan K24 STK’nın Müslüman hakları için çalışmalarda bulunduğunu şöyle açıklamıştır:

...Helal kesimle ilgili bir ara Hollanda’da ciddi manada şoklu kesim bunlar ciddi anlamda tartışılır hale gelmişti. O zaman burada bir çatı kurum var, Müslüman teşkilatların olduğu. O zaman bir iş birliği yaparak...Müslümanların haklarını savunuyor,

“STK’lar İki kültür arasında bir köprü oluyor” alt temasına yönelik katılımcılar, hem Türkiye’de yaşayan Türkler ve Hollanda’da yaşayan Türkler arasında hem de Hollandalılar ve Hollanda’daki Türkler arasında STK’ların bir köprü olduğu ve iletişimi güçlendirdiği böylece dengeyi sağladığını belirtmiştir.

Veyis Güngör, iki kültür arasındaki ilişkilerde STK olarak rollerini şöyle ifade etmiştir (Amsterdam):

Türk, İslam, var ama bir de bir Avrupa kimliği var bizde, bizim derneğimiz tek kimlikle değil, yani derneğimize gelen insanlar da tek kimlikli değil, Hollanda, Müslüman, Türk İslam ve Avrupa kimliğinden oluşan birçok yönlü bir kimlik söz konusu burada. Bu çok normal çünkü, hepsinden bir şey barındırıyor. Bizim kurum olarak yapmış olduğumuz ve bakış açımız şu, yani zaten Türk kimliğimizi inkar ederek o kimliği evde bırakarak veyahut da o kimliği kamufle ederek içinde bulunduğumuz toplumda bu ülkede başarılı olamazsınız, o hem psikolojik olarak insana rahatsızlık verir, hem de dürüst olmadığınız için, bir şeyleri sakladığınız için, başarı oranınız çok düşük olur, biz açıkça Türk İslam Kültürünün değerlerine sahip olduğumuzu ve bunun insanlık için halen bir şeyler verebileceğini iddia ederek içinde bulunduğumuz ülkenin de değerlerinden veyahut da medeniyetinden alacaklarımızla aslında iki dünya arasında iki medeniyet arasında bir köprüyü biz bilmeden oluşturuyoruz, çünkü Türkiye’de yapmış olduğumuz faaliyetlerle Avrupa değerlerini aslında orada tanıtıyoruz, burada yapmış olduğumuz faaliyetlerle Türk kültür değerlerini tanıtıyoruz.

“STK’da gençler her İki dili (Hollandaca ve Türkçe) bilmeye teşvik ediliyor” alt teması katılımcıların çoğunluğunun (27 katılımcı) hem fikir olan görüşleriyle oluşturulmuştur. Katılımcılardan K20, her iki dili bilmenin önemini ve STK’nın bu yöndeki tutumunu şöyle belirtmiştir:

Teşkilatın bu konudaki tutumunu çok beğeniyorum, Türkçe önemli bilmemiz gerekiyor ama sadece Türkçe diye dayatmıyor, Hollandacanın da önemini anlatmaya çalışıyorlar, güzel bir meslek sahibi olabilmek için, toplumdaki diğer insanlarla anlaşabilmek için, çünkü Hollanda’daki herkesle anlaşabileceğimiz ortak dil neticede Hollandaca. Ne kadar iyi bilirsek hem kendimiz için kariyerimiz için hem de aynı coğrafyayı paylaştığımız insanları tanıyıp daha iyi anlamak için Hollandacanın ne kadar gerekli olduğu bilincini size kazandırıyor teşkilat.

STK’da düzenlenen bir faaliyete katılımlı gözlem esnasında Türkçe dil becerisini geliştirmeye yönelik bir örnek yaşanmıştır. Toplantı esnasında katılımcılardan birisi “taşımaya suyla değirmen dönmez” atasözünü kullanmak istemiştir. Ancak bunu “koymaya suyla değirmen dönmez” şeklinde ifade etmiştir. Bu esnada STK başkanı anında katılımcının kullanmak istediği bu atasözünün doğru kullanımını söylemiştir. Bu durumun hem katılımcının hem de orada bulunan diğer katılımcıların Türkçe dil becerisine olumlu bir etki sağladığı gözlemlenmiştir. Katılımcılardan bir kısmı yöresel ağız yerine daha standart bir Türkçe kullandıklarını belirtmiştir. Katılımcılar STK içinde ve aile içinde konuştukları Türkçenin farklı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca evlerinde aileleriyle Türkçe konuştuklarını ancak standart bir Türkçe yerine köken ülkedeki kendi yörelerinin ağızıyla Türkçe konuştuklarını belirtmişlerdir. Ancak STK’da akademik düzeyde Türkçelerini geliştirdiklerini ve yerel ağız yerine standart bir Türkçe kullandıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak katılımcılarla yapılan görüşmeler ve araştırmacının katılımlı gözlemleri sonucu gençlerin çoğunluğunun yarı Türkçe yarı Hollandaca bir dil kullandığı belirlenmiştir. Ancak katılımcılar, STK’da hangi dilde faaliyetler yapıyorsa sadece o dili konuşmaya özen gösterdiklerini belirtmiştir.

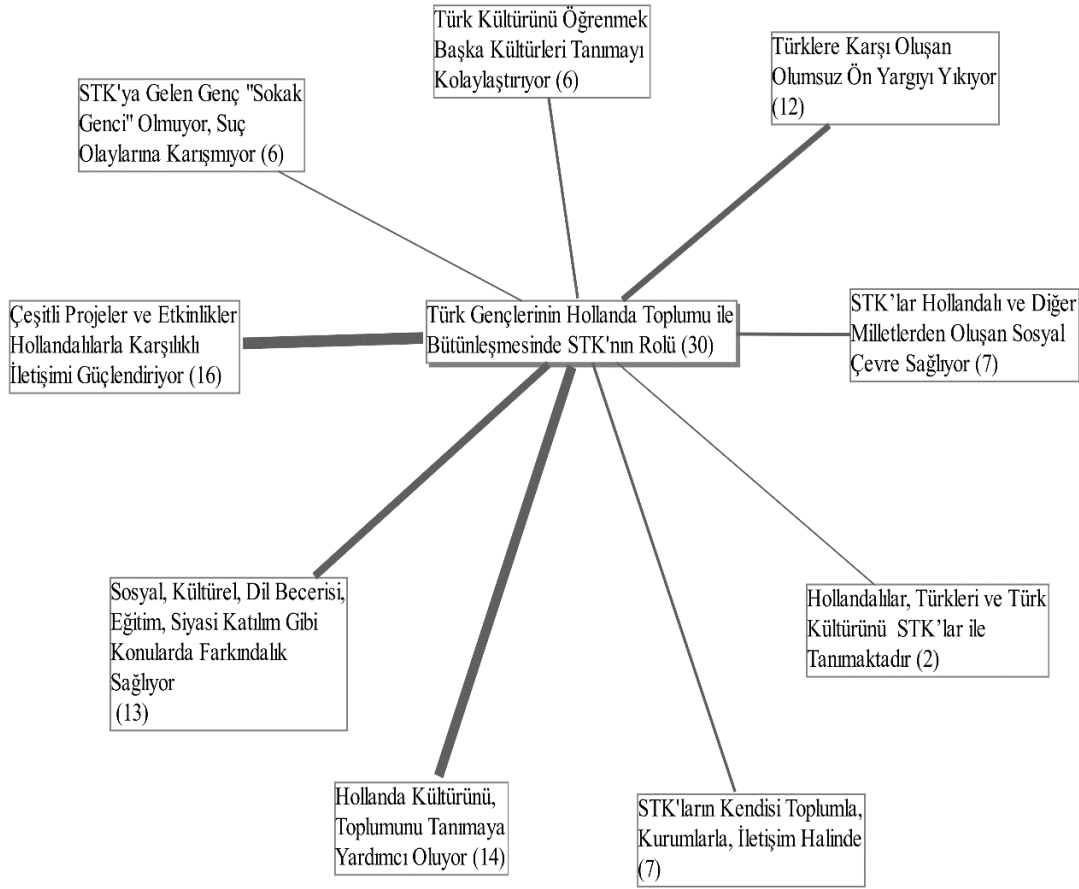
“STK’lara gelmeyen gençler kültür çatışması yaşıyor” alt temasında katılımcılar, Türk kültürünü öğrenmeyen gençlerin aidiyet sorunu yaşadıkları için ne Hollandalı gibi hissettiğini ne de Türk kültürüne aidiyet duyduğunu ve bu sebeple çatışma yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan K18, STK’ya gelmeyen gençlerin çatışma yaşadığına dair düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Ben Hollandalıların çoğunlukta olduğu okula gittim, orada sürekli Bizans zaten o da bir sene anlatılırdı. Kendi tarihleri olmadığı için bir tek İkinci Dünya savaşı bahsedilir, bir de Almanya, Nazilerden, onların yaptıklarından bahsederler. Hep bahsettikleri Anna Frank ve Yahudilere yapılan mezalimden bahsediyorlar. Bunları duya duya yetiştiriyor bir genç okullarda, bu yüzden bizim de kendi tarihimiz kendi kültürümüzü öğrenmemiz gerekir, öğretmemiz gerekir. Mesela bir Türk’ün özünü, değerlerini, nereden geldiğini bilmesi gerekir, bunu öğrenmezse Hollanda okullarında dayatılanları biliyor...Böyle gençler şimdi olmasa ileride sorun yaşıyor işte o çatışmanın başka bir türünü yaşıyor. Kendini aslında Hollanda kültürüne de ait hissetmiyor bir süre sonra, tam da yaşadıkları bu oluyor. O hissettiği kafa karışıklığını dindirecek kendi Türk aidiyeti aslında. Buraya gelen hiçbir kişi böyle bir şey yaşamaz, yaşasa da zaten teşkilatımızda hemen yardımcı olurlar, ilerleyen yaşlarda da yaşamaz çünkü kendi kimliği oturmuştur artık.

Gençlerin iki kültür arasında denge kurmasına yönelik olarak yapılmış başka bir çalışmadan örnek vermek mümkündür. Kool’un, Türk gençlerinin, ulus ötesi medya kullanımları ve kültürel medya ürünlerinin seçimindeki motivasyonları anlamaya çalışan araştırmasında Hollanda’da yaşayan Türk gençlerinin kimliklerinin Türk yönünü korumak için medyayı kullandıklarını belirtmiştir. Böylece Liberal Batı toplumunda büyümüş Batılı olmayan göçmenlerin torunlarının kimliklerini oluşturan her iki tarafı da (hem kendi kültürleri hem de içinde yaşadıkları toplumun kültürünü) bu şekilde dengelediklerini belirtmiştir. Ayrıca medya araçlarının göçmenlerin köken ülkeleri ile kurdukları bağa yönelik etkisinden bahsetmiştir. Bu sayede katılımcılar aileleri, arkadaşları hatta Türkiye’deki akrabaları ile temaslar kurabilecek ve Türk sosyal kimlik grubuyla olan bağlarını daha fazla keşfedip güçlendireceklerdir⁴³. Bu çalışmadaki Hollanda’da yaşayan Türk gençlerinin iki kültür (ev sahibi toplumun kültürü ve köken kültür) arasında bir denge sağlamaya çalıştıkları yönündeki bulguların, Kool’un yapmış olduğu çalışmasının bulguları tarafından desteklendiği görülmektedir.

⁴³ Marc De Kool, “Turkish Youths and Media Preferences: Researching The Media Behaviour of Third Generation Turkish-Dutch Immigrants in Rotterdam” (MA Thesis, Erasmus University, 2012), 75-76.

Türk Gençlerinin Ev Sahibi Toplumla Bütünleşme Durumları

Figür 4. Türk gençlerinin Hollanda toplumu ile bütünleşmesi.

Türk gençlerinin Hollanda toplumu ile bütünleşmesinde STK'ların rollerine ilişkin katılımcıların ifadeleri analiz edildiğinde 9 tema oluşturulmuştur. Bunlar; 6 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "STK'ya gelen genç 'sokak genci' olmuyor, suç olaylarına karışmıyor teması"; 16 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "çeşitli projeler ve etkinlikler, Hollandalılarla karşılıklı iletişimi güçlendiriyor" teması; 13 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "sosyal, kültürel, dil becerisi, eğitim, siyasi katılım gibi konularda farkındalık sağlıyor" teması; 14 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "Hollanda kültürünü, toplumunu tanımaya yardımcı oluyor" teması; 7 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "STK'ların kendisi toplumla, kurumlarla, iletişim halinde" teması; 2 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "Hollandalılar, Türkleri ve Türk kültürünü STK'lar ile tanımaktadır" teması; 7 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "STK'lar Hollandalı ve diğer milletlerden oluşan sosyal çevre sağlıyor" teması; 12 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "Türklere karşı oluşan olumsuz ön yargıyı yıkıyor" teması; 6 katılımcının görüşleriyle düzenlenen "Türk kültürünü öğrenmek başka kültürleri tanımayı kolaylaştırıyor" temasıdır.

"STK'ya gelen genç "sokak genci" olmuyor, suç olaylarına karışmıyor" alt temasında katılımcılar, STK'ya gelen gençlerin bir suç olayına karışmadığını ya da sokak genci olarak ifade edilen durumların görülmediğini belirtmiştir. Gençlerin toplum içinde yaşadıkları karmaşa ve çatışma duygusunun sebebinden ve sonuçlarından bahseden K25, STK'nın Hollanda'da yaşayan Türk gençlerine etkisini şöyle anlatmıştır:

Teşkilatın iki kültür arasında çatışmayı önleyici olduğunu düşünüyorum, çünkü neticede gençler genelde kimlik problemi yaşıyorlar. Ve anlaşılmadıklarını hissediyorlar Hollanda toplumunda.

Ama teşkilat onlara bir kimliklerinin olduğunu gösteriyor, kendilerini nasıl Hollanda sosyal hayatına uydurabilirler bunu öğretiyor. Hollanda, gençleri sen Türk Hollandalısın ya da Hollandalı Türk'sün diye bir kategoriye koyuyor. Genç de mesela ben Türk müyüm, Hollandalı mıyım diyor, kendini boşlukta hissediyor. Ama bize bağlı gençlerde hiç böyle bir şey yoktur.

Ama sokakta bizim teşkilata kazandıramadığımız, buraya gelmeyen gençlerde var. Bu psikolojik durum. Başka sokakta gördüğümüz, bildiğimiz Fas kökenli gençlerde de var. Faaliyetler aslında bizden çok Hollandalılara yarıyor. Biz o faaliyetleri yapmasak gençler hep sokaklarda “sokak genci” dedikleri çatışma yaşayan gençler olma potansiyeline sahip gençler yani. Aslında Hollandalılara fayda ediyoruz bir yerde.

“Sosyal, kültürel, dil becerisi, eğitim, siyasi katılım gibi konularda farkındalık sağlıyor” alt temasında toplam 13 katılımcı sosyal, kültürel, dil, eğitim, siyasi ve toplumsal katılım konularında STK'nın farkındalık sağladığını belirtmiştir. Diğer yandan katılımcılar, ev sahibi toplumla iletişimin güçlenmesi için yaşadıkları topluma katılım farkındalığının artmasına vurgu yapmıştır. Görüşmelerde iyi seviye Hollandaca bilmenin, Hollanda'daki kurallara uymanın ve oy kullanmanın ev sahibi topluma katılım için gerekli unsurlar olduğu belirtilmiştir. Katılımcılardan K15, STK'ların iyi Hollandaca bilmenin ve topluma katılımın önemli olduğu bilincini üyelere yansıttıklarını şöyle açıklamıştır:

Teşkilat olarak sürekli bir teşvik söz konusu diyebilirim, topluma katılmamız yönünde, seçimlerde buranın kendi seçimlerinde özellikle bir Türkiye'ye oy kullanıldığı gibi bunu önemseydiğimiz gibi buranın mesela belediye seçimlerinde oy kullanmamızın önemi ve gerekliliğine özen gösterilir. Bazen kendi memleketi için, Türkiye için ne olursa olsun oy vermek için çaba sarf eden kişi bulunduğu şehrin belediyesi için oy kullanmak istemiyor ya da gerekli görmüyor. Ama teşkilatta bizim de Hollanda'ya ait olduğumuz, bizim olduğu, herkes kadar burayı birlikte paylaştığımız için oy kullanıp tercihimizi belli etmemiz gerektiği kendimizi göstermemiz gerektiği bilinci verilmeye çalışılıyor. Ya da bir dil konusu bahsettim, Hollandacayı iyi bilmemiz hatta bunun için gerekliyse ek ders almamız gerektiği söylenir. Entegrasyona uğramadan, asimile olmadan. Hollanda kültürüne uyum sağladığımızı da gösterir, Hollandacayı iyi bir şekilde bilmemiz, buranın kurallarını iyi bilip uymamız.

Modern vatandaşlığı yapılandıran temel düşünce, bir devletin siyasi sınırlarıyla tanımlanmış toprak parçasında yaşayan kişilere vatandaşlık haklarının garanti edilmesidir. Göç hareketi ise bu vatandaşlık organize biçimi içinde sürekli gerilimler yaratan bir durum olmuştur. Göçün bu bölgesel vatandaşlık temelli kavramlarla ters düşmesinin iki sebebi bulunmaktadır. İlki, göçmenler göç veren ülke ve göç alan ülkenin siyasi sınırlarını aşan kurumlar kurarak kendi köken ülkesiyle sosyal ve siyasi bağlar oluşturmaktadır. Diğer de göçmenin göç ettiği ülkedeki devletin yasal ve siyasi düzenine dahil edilme meselesidir. Bu noktada yeni siyasi alanların açılması ve yeni siyasi aktörlerin çıkması anlamına gelen ulus ötesi siyaset kendini göstermektedir. Diğer yandan ulus ötesi siyaset, belirli göçmen gruplarının sosyal hareketliliğini yansıtmakta ve yeni seçkinler oluşturmaktadır. Yeni seçkinleri ise, göçmen gruplar arasında ulus ötesi siyaset için zaman ve kaynak açısından imkana sahip olan kesim oluşturmaktadır⁴⁴. Bu bilgilerin ışığında, Hollanda'da göçmenlerin siyasete katılımlarıyla yeni ulus ötesi aktörlerin ortaya çıktığı söylenebilir. Diğer yandan siyasi ve toplumsal katılımı, bir yönüyle göçmen reaksiyonuyla ilişkilendirmek mümkündür. Öncelikle, ev sahibi ülkedeki göçmenlere yapılan ötekileştirmeye ya da ırkçı tutumlara bir tepki olarak göçmenin kendi köken kültürüne daha çok yönelmesi durumu söz konusudur. Ancak daha farkındalıklı bir tepki olarak, ulus ötesi çizgide gelişen her iki ülkeyle güçlü ve kalıcı bağlar kurma yönünde bir davranış değişikliğinden bahsetmek mümkündür. Bu anlamda Hollanda'da Türk kültürüne bir yönelim olurken diğer

⁴⁴ Itzigsohn, “Immigration and The Boundaries of Citizenship”, 1126-1146.

yandan ev sahibi ülkeyle güçlü bağlar geliştirilmeye başlandığı görülmektedir. Özellikle katılımcıların ve STK başkanlarının çok sık vurguladığı “bizler de Hollanda toplumunun bir parçasıyız ve katılım önemli” ifadeleri bunun bir göstergesidir. Toplumda zaman zaman göçmene yönelik olumsuz tutumlar gelişmesine rağmen STK’ların ve üyelerin kendilerini toplumdan soyutlamak ve etnik topluluklarına çekilmek yerine ön yargıları yıkmak için aktif oldukları ve Hollanda toplumuyla iletişimlerini güçlü tutmaya çalıştıkları görülmüştür. Aynı zamanda kendi varlıklarını Hollanda toplumuna anlatma ve bu toplumun bir parçası olduklarını gösterme davranışı olarak ele almak mümkündür.

“STK’ların kendisi toplumla, kurumlarla, İletişim halinde” alt temasında katılımcılar, STK’ların kişilerden bağımsız olarak, kurumsal ve tüzel kişiliğiyle toplumun kurumlarıyla irtibat ve iletişim halinde olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda devletin çeşitli kurumlarının ve belediyenin STK’larla iş birliği içinde ve iletişim halinde olduğu belirtilmiştir. Bu durum STK’ların, toplumla ve kurumlarla geliştirdiği ilişkiler ve kurduğu sosyal bağlar kapsamında sosyal sermaye yönünü göstermektedir. İlişkiler ağı, sosyal sermayenin önemli bir unsurudur. Çünkü toplumla ilişkiler geliştirmek veya kurumsal ilişkiler geliştirmek, belli bir çevre oluşturmak ve sosyal bağlar geliştirmek sosyal sermayenin varlıklarıdır. Katılımcılardan K24 STK’nın Hollanda’daki diğer kurum ve kamu kuruluşlarıyla iletişimini yaptıkları faaliyetler üzerinden şöyle açıklamıştır.

İftar programlarına lokal bazda bulunmuş oldukları semtin yerel yönetimindeki yöneticileri, parti yöneticilerini, semt polisini, itfaiye alanında yani itfaiyeden işçilerin veya yöneticilerin, sivil toplum kuruluşlarının gibi kanaat önderlerinin, yöneticilerinin davet edilmesini istiyoruz. Bunu bölge düzeyinde de yapıyoruz yani. Hollandalıları da davet ediyoruz. Belediye başkanı geliyor, semt polisi geliyor.

Millî Görüş Teşkilatı Kuzey Hollanda Bölge başkanı Oktay Dalmaz STK’nın belediyelerle, kurumlarla olan temaslarını şöyle açıklamıştır (Amsterdam,2018):

Belediyelerle özellikle temasta olunması gerektiğini, bu konuda belediyelerin STK’larla ilgilendiği bölümündeki sorumlu kişi onlar üzerinden birtakım çalışmaların yapılmasını biz tavsiye ediyoruz.

Hollanda Türk Federasyon Başkanı Murat Gedik Hollanda’daki belediye ve kurumlarla olan irtibat ve iletişimlerinden şöyle bahsetmiştir (Amsterdam,2018):

Burası ilk kurulduğunda birinci kuşak tarafından ve farklı bir yapı arz etmekteydi, öncelikle iletişim sorunları yaşanmaktaydı dil kaynaklı. Ancak şu an burada doğup büyüyen neslin yönetime gelmesiyle dil bilmemeye bağlı sorunlar aşılmıştır. En bariz örneği Hollanda kurum ve kuruluşlarıyla iletişim olayı, Hollanda medyasıyla iletişim olayı. Çünkü onun içinde yetişiyoruz...Binalı teşkilatımızın olduğu yerlerde belediye başkanlarını ziyaret ediyoruz birebir..birbirimizi bilelim, tanıyalım diye.

“Türklere karşı oluşan olumsuz ön yargıyı yıkıyor” alt temasında STK’ların Türklere karşı oluşan olumsuz ön yargıları yıktığını belirtmiştir. “Ayrımlaştırma Avrupa toplumlarının sisteminde var ve Hollanda’da kurumsal ırkçılık var” diyen Veyis Güngör konuyla ilgili düşüncelerini şöyle belirtmiştir (Amsterdam):

İslamofobi ciddi bir sorun burada. Irkçılık önemli bir sorun biz onu yapmış olduğumuz toplantılarda ve tartışma programlarında özellikle gençlerin bu konuda neler düşündüklerini merak ederek onlara söz veriyoruz. Onların bu konu hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaları için fırsat veriyoruz. Derneklerin aslında böyle bir platform vermeleri gerekiyor gençlere ki sorunu tespit etsinler ve üzerinden geçsinler diye düşünüyoruz. Hollanda’da basına yansıyan haberlerin %70’i olumsuz, Türkler hakkında.

Katılımcılardan K10, sosyal medya ve basında yer alan ön yargılı tutumların giderilmesinde STK'nın etkisinden şöyle bahsetmiştir:

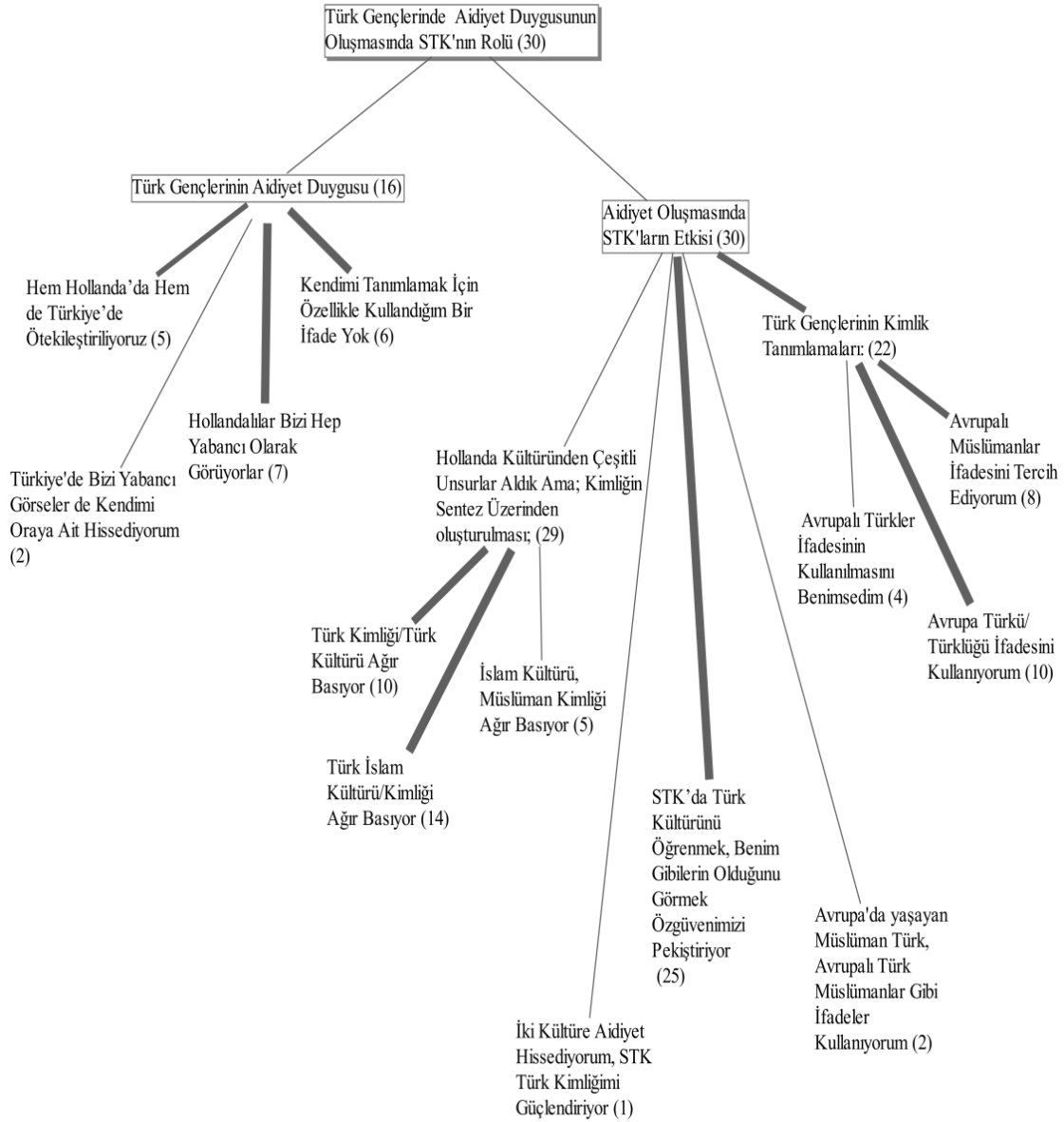
Biz onların dediği gibi entegrasyon demiyoruz, katılım diyoruz. Dernek olarak da Hollanda'da yaşayan Türklerin katılımlarını çok önemsiyoruz...Bu topluma iyi bir Hollandacayla iletişim kurmamızın önemi ortada.mÇünkü bu kendimizi de daha iyi anlatmamız ve ön yargılı durumları ortadan kaldırmamız için gerekli..derneğin de varlığı ve kamu kuruluşlarıyla kurduğu olumlu ilişkiler, çeşitli faaliyetlerle, yayınlarla yaptığı girişimlerle siyasette, sosyal medyada, basında, Hollandalılarla Türklerin iletişimde doğru anlaşılmaya ve olumsuz yaftalamaları, ön yargıları yıkmak için çok etkili olmada önemli bir paya sahip.

STK'ların Hollanda toplumuyla bütünleşmeye açık olduğuna yönelik elde edilen bu sonuçların, "Küçükcan ve Güngör"⁴⁵ün Hollanda'daki Türk sivil toplum örgütlerine ilişkin çalışmasının sonuçlarıyla benzer yönlerinin olduğu ve örtüştüğü görülmüştür. Portes ve Faist'e göre ulus ötesi aktörler köken kültürleriyle bağlarını koparmayıp devam ettirmekte ve köken ülkeye aidiyetlerini güçlendirmektedir. Ancak bunun karşılıklı olan diğer bir yönü bulunmaktadır. Bu da ev sahibi toplumun kültür unsurlarına ve diline yönelik geliştirilen aidiyet bağlarıdır. Çünkü ulus ötesinden bahsedebilmek için en az iki ülkeye aidiyet bağlarının oluşması ve en az iki ülkeyle birçok yönden ilişkiler kurulması gerekmektedir⁴⁶. Bu önermeler doğrultusunda çalışmayı değerlendirdiğimizde, ulus ötesi ilişkiler kurulmasının ev sahibi ülkede yaşayan göçmenlerin entegrasyonuna olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Hollanda'da doğup büyümüş Türk gençlerinin ulus ötesi ilişkilerinin önünü açan bir entegrasyon politikasının, Hollanda'da yaşayan gençlerin entegrasyonunu olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Bu süreçte ulus ötesi aktör ve ulus ötesi ilişkilere dayalı sosyal sermaye gücü olarak STK'ların gençler ve Hollanda toplumu için olumlu etki sağlayacağı düşünülmektedir.

⁴⁵ Talip Küçükcan ve Veyis Güngör, "Toplumsal Sermaye Kuramı Açısından Avrupa'daki Türk Sivil Kuruluşlar ve Türkiye-Ab. İlişkileri", Türk Yurdu Dergisi 95/224 (2006): 224, Erişim 08 Haziran 2020.
<https://www.turkyurdu.com.tr/yazaryazi.php?id=3987>

⁴⁶ Alejandro Portes, "Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism", Global Networks 3 (2001): 181-193; Alejandro Portes, "Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in The Study of Immigrant Transnationalism", The International Migration Review, Transnational Migration 37/3 (2003); Thomas Faist, "Transnational Social Spaces out of International Migration: Evolution, Significance and Future Prospects", European Journal of Sociology (Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv für Soziologie) 39/2 (1998): 213-247; The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, "Transnational Migration" maddesi.

Türk Gençlerinin Aidiyet Tanımlamaları

Figür 5. Türk gençlerinde aidiyet duygusu.

Türk gençlerinin aidiyet duygusunun oluşmasında STK'ların etkisine yönelik katılımcılardan elde edilen veriler analiz edildiğinde toplam 2 üst tema ve bunların alt temaları oluşturulmuştur. Bunlardan birincisi “Türk gençlerinin aidiyet duygusu” temasında toplam 16 katılımcının ifadeleriyle 4 alt tema oluşturulmuştur. Bu cevaplar STK'ların etkisinden bağımsız olarak katılımcıların göçmenlik geçmişinden dolayı köken ülkede ve ev sahibi ülkede nasıl bir tavırla karşılaştıklarını ve nasıl hissettiklerini içermektedir. 5 katılımcının görüşüyle “hem Hollanda'da hem de Türkiye'de ötekileştiriliyoruz” alt teması; 2 katılımcının ifadeleriyle “Türkiye'de bizi yabancı görseler de kendimi oraya ait hissediyorum” alt teması; katılımcının ifadesiyle “Hollandalılar bizi hep yabancı olarak görüyorlar” alt teması; 6 katılımcının ifadesiyle “Kendimi tanımlamak için özellikle kullandığım bir ifade yok” alt teması oluşturulmuştur. Bu alt temalarda en dikkat çeken katılımcıların Hollanda'da ve Türkiye'de ötekileştirildiklerinden ve farklı görüldüklerine dair verileri içeren alt temadır. Katılımcılar buna dair düşüncelerini ve hissettiklerinden bahsederken “ayrımcılık, Almanca, Almancı, yabancı, ötekileştirme, kabul görmeme” ifadelerini kullanmışlardır. Buna ek olarak ortaya çıkan dikkat çekici bir başka nokta ise “Avrupalısınız” ya da “Avrupa'dan gelme” söylemlerinin bir ötekileştirme ifadesi bağlamında kullanılması veya göçmenlik

geçmiş olan katılımcıların bu şekilde algılamalarıdır. Dolayısıyla katılımcılar ev sahibi ülkede ya da köken ülkelerinde yabancı hissettiklerini ya da hissettirildiklerini belirtmişlerdir. Burada aslında katılımcıların ayna benliklerini yansıttıklarını söylemek mümkündür. K17 hem köken ülkede hem de ev sahibi ülkede yabancı olarak görüldüklerini şu sözleriyle açıklamaktadır:

Biz şimdi Türkiye'ye gittiğimiz zaman bize "Alamancı" gözüyle bakıyorlar, burada kaldığımız zaman yabancı gözüyle bakıyorlar. Yoksa bizim Türkçemiz de iyi Türkiye'de konuşacak kadar, Hollandacamız da iyi burada yaşayacak kadar. Algı açısından iki arada bir derede gibi bir şey oluyoruz. Oraya gitsek de yabancı Hollanda'ya gelsek de yabancı.

K9 ayrımcılık ve yabancı ifadelerini kullanarak her iki ülkede kendine yönelik algıyı şöyle belirtmiştir:

Hollanda'da yabancı olarak görülüyoruz ve Hollanda'da asimilasyon var yani...Türkiye'de de Türkiyeli Türk değilmişsiniz gibi orada ayrımcılık burada ayrımcılık.

Hollandalılar bizi yabancı olarak görüyor alt temasına yönelik K25 Hollandalılar tarafından nasıl algılandığından bahsetmiştir:

Bir iş görüşmesinde sordular. Yüzde kaç kendini Hollandalı veya Türk hissediyorsun dediler. Dedim ki yüzde yüz hissetsem sen bana Türk Mehmet mi diyeceksin, Hollandalı Mehmet mi diyeceksin? Benim bu yüzden Hollandalı hissetmeme gerek yok sen zaten beni Hollandalı görmüyorsun ki, ben neden göreyim ki dedim...

"Kendimi tanımlamak için özellikle kullandığım bir ifade yok" alt teması içinde düzenlenen verilerin ortak özelliği katılımcıların, göçmenler ya da göçmenlik geçmişi olan Hollanda da doğmuş nesiller için Hollandalıların kullandıkları ifadelerden bahsetmeleridir. Göçün ilk zamanlarından beri Avrupa'ya göç eden Türklerin ikametinin sosyal, politik, hukuksal durumlarına göre "misafir işçi, Alamancı, gurbetçi, Almancı" gibi birçok ifade kullanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce "yabancı işçiler" (fremdarbeiter), İkinci Dünya Savaşı sonrası "misafir işçiler" (gastarbeiter) ifadesi kullanılmıştır. Bunların yanında "yabancı iş alanlar" (ausländische arbeitnehmer) ve "yabancılar" (auslander) gibi ifadeler de kullanılmıştır. "Müşterek vatandaşlar" (ausländische mitbürger), "sığınmacılar" (flüchlinge) diğer söylenen ifadelerden olmuştur. Bunlara ek olarak "göç sürgünleri" (aussiedler) ve "iş göçmenleri" (arbeits- migranten) ifadeleri de kullanılmıştır⁴⁷. Şen, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yaşayan Türkleri işaret ederek yaşadıkları ülkelerdeki konumlarından dolayı "Euro-Türk" ifadesiyle Türklerin varlığını ifade etmektedir⁴⁸. 1980'li yıllara kadar devam eden "konuk işçi" (Gasterbaiter) ifadesiyle Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş Türkler kastedilmiştir. Bunlar göç alan ülkenin yabancıları tanımlamada kullandığı ifadelerdir ve bunlar yapısal değişimlere bağlı olarak farklılaşmıştır. Geçici süreliğine gelen işçilerin kalıcı olduğu anlaşıldıktan sonra "çalışma arkadaşı" (Mitarbeiter) ifadesi kullanılmış. İlerleyen zamanda Türk kültürüne dair yaşam tarzının, sosyal yapı içinde daha görünür olmaya başlamasıyla birlikte yeni bir terime ihtiyaç duymuştur. Türklerin varlığı, birlikte yaşanan farklı bir azınlık kültürü olarak kabul edilmiş ve göçmenler terimi kullanılmaya başlanmıştır⁴⁹. Ancak zamanla ev sahibi ülkede bir hayat kurmayı seçen göçmenler için göç ve göçmen ifadelerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Çünkü bu günkü göçmenler hem köken hem de ev sahibi toplumunu kapsayan ağlar, faaliyetler, yaşam kalıpları ve ideolojiler geliştirmişlerdir⁵⁰. Bu yeni durumdaki göç ve göçmeni anlatmak

⁴⁷ Ali, Kılıçarslan, "Tarihi Perspektif içinde Almanya'da Göç Olgusu", Batı Avrupa Türkleri Göçmenlikten Yerleşik Hayata Geçiş Göçün 30. Yılına Armağan, ed. V. Güngör (Den Haag: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı: 3, 1992), 26.

⁴⁸ Faruk Şen, Euro-Türkler Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği (İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2007), 14.

⁴⁹ Mehmet Arslan, "Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 21 (2006): 235.

⁵⁰ Linda Basch, Nina G. Schiller ve Cristina Szanton Blanc, Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States (London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2005), 5.

için “ulus ötesi göç” ve “ulus ötesi göçmen” kavramları kullanılmıştır⁵¹. Kool Rotterdam’da yaşayan genç üçüncü kuşak Türklerin aile, sosyal ilişkiler ve ulus ötesi medya üçlüsü bağlamında sosyal kimlik ve sosyal katılımını; Hollanda televizyonu ile ulus ötesi Türk televizyonunun özelliklerini ele alan çalışmasında bu kuşağı anlatmak için çalışma boyunca “Türk- Hollandalı (Turkish-Dutch)”, “genç Türk göçmenler” ve “Türk kökenli gençler” ifadelerini kullandığı görülmüştür⁵². Bu ifadeler zaman içinde farklılaşsa da ortak özellikleri göçmenlerin dışında, araştırmacıların, ev sahibi toplumun ya da köken ülkede yaşayanların göçmenleri tanımlamak için kullandığı ifadeler olmasıdır. Aslında göçmen ifadesi de bu yelpazenin içinde yer almaktadır. Dolayısıyla göçmenler de kendilerini bu ifadeler üzerinden tanımlamış ya da tanımlamak zorunda hissetmişlerdir. Bu sebeple kendilerini nasıl tanımladıkları bu çalışmanın ortaya koymak istediği önemli bir bulgu olmuştur. Katılımcılar, Hollandalıların kullandıkları ifadelerle vurgu yaparak kendilerini anlatmak için özellikle bir sfatlandırmaya gerek duymadıklarını belirtmişlerdir.

Diğer bir üst tema olan “aidiyet oluşmasında STK’ların etkisi” teması 30 katılımcıdan elde edilen verilere göre düzenlenmiştir. Bu bağlamda 5 alt tema ve bu 5 alt temanın da kendi alt temaları oluşturulmuştur. Bunlar: 22 katılımcının ifadesiyle düzenlenmiş “Türk gençlerinin kimlik tanımlamaları” alt teması, 1 katılımcının görüşüyle oluşturulan “iki kültüre aidiyet hissediyorum, STK Türk kimliğimi güçlendiriyor” alt teması, 2 katılımcıdan elde edilen verilerle düzenlenen “Avrupa’da yaşayan Müslüman Türk, Avrupalı Türk Müslümanlar gibi ifadeler kullanıyorum” alt teması, 25 katılımcının benzer görüşleriyle düzenlenen “STK’da Türk kültürünü öğrenmek, benim gibilerin olduğunu görmek özgüvenimizi pekiştiriyor” alt teması, 29 katılımcıdan elde edilen verilerle düzenlenen “Hollanda kültüründen çeşitli unsurlar aldık ama; kimliğin sentez üzerinden oluşturulması” alt temasıdır. Bu alt temanın da 3 alt teması bulunmaktadır. Bunlar: 5 katılımcının görüşleriyle “İslam Kültürü, Müslüman kimliği ağır basıyor” alt teması, 14 katılımcının görüşleriyle “Türk İslam kültürü/kimliği ağır basıyor” alt teması, 10 katılımcının görüşleriyle “Türk kimliği/Türk kültürü ağır basıyor” alt teması oluşturulmuştur. “Türk gençlerinin kimlik tanımlamaları” alt temasının da kendi içinde 3 alt teması bulunmaktadır. Bunlar: 10 katılımcının görüşleriyle oluşturulan “Avrupa Türkü/ Türklüğü ifadesini kullanıyorum” alt teması, 4 katılımcının görüşleriyle oluşturulan “Avrupalı Türkler ifadesinin kullanılmasını benimsedim” alt teması, 8 katılımcının görüşleriyle oluşturulan “Avrupalı Müslümanlar ifadesini tercih ediyorum” alt temasıdır.

Hollanda Türk Federasyon Genel Başkan’ı Murat Gedik kendilerini nasıl tanımladıklarını şöyle açıklamıştır (Amsterdam, 18.09.2018):

Biz kendimize Avrupa Türkü diyoruz. Göçmenliğimiz yok bizim hele ki gurbetçiliğimiz hiç yok. Göçmen olumsuz gurbetçi daha da olumsuz. Bizim gurbet olayı bitti. Biz artık buradayız, burada kalıcıyız. Onun için Avrupa Türkü diyoruz. Avrupa Türkü diyoruz, Hollanda Türkü, Almanya Türkü demiyoruz. Batı Avrupa da yaşayan büyük bir ailenin bir parçasını vurguluyoruz.

Hem köken ülke hem de ev sahibi ülkedeki kültüre aidiyet duyduğunu ancak STK’nın Türk kimliğini güçlendirdiğini belirten K2 düşüncelerini şöyle belirtmiştir.

Burada yoğun olarak Hollandalılarla iletişim halinde olduğum için, ben yaşadığım ülkenin kültürüyle bütünleştiğimi düşünüyorum. Onlar gibi yaşıyorsun kuralcı, Türk kahvaltı değil de Hollandalı kahvaltı yiyorum. Diğer yandan STK dengelenmiş de oluyor, buraya gelerek Türk kültürüyle ilgili etkinlikler oluyor, Türkçe konuşuluyor, Türk yemekleri yeniyor, bunlar da benim Türk yanımı, Türk kimliğimi güçlendiriyor. Evde Türk kültürü yaşıyor. Tabi ki kök olarak Türk kültürüne aitim, Türküm, Türk hissediyorum, ama diğer yandan buranın kültürünü de iyi

⁵¹ Schiller, Basch ve Blanch, “From Immigrant to Transmigrant”, 48; The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, “Transnational Migration” maddesi.

⁵² Kool, “Turkish Youths and Media Preferences”, 1-3.

biliyorum ve bu kültüre göre davranıyoruz yeri geliyor, kuralları, bir olaya bakış açın, o yüzden her iki kültüre de duruma göre aitlik hissediyorum.

“Türk gençlerinin kimlik tanımlamaları” temasına ait üç alt tema daha oluşturulmuştur. Bu 3 alt temada yer alan üç farklı ifade grubunun her birinin, araştırma için seçilen STK’ların bakış açısını yansıttığı görülmüş ve aynı STK’ya giden katılımcıların görüşlerinin aynı olduğu belirlenmiştir. Böylece bu temaya bağlı alt temalar aynı STK’ya giden katılımcı görüşlerinin bir araya geldiği kümeler şeklinde oluşmuştur.

“Avrupa Türkü/Türklüğü ifadesini kullanıyorum” alt temasında yer alan katılımcı görüşlerinden K11 kendisini ve Hollanda’da yaşayan Türk topluluğunu kastetmek için kullandığı ifadeyi şöyle açıklamıştır:

Biz bir Avrupa Türküyüz. Avrupa Türklüğünden bahsediyoruz. Geleceğe baktığım zaman ben Türkiye’ye döndüğümü düşünmüyorum. Türkiye’ye dönmeysem de buradaki Türklüğü yaşatmak istiyorum. Onu yaşatabilmek içinde burada belli bir azınlık olmak gerekiyor. İşte azınlık haklarını alarak burada mesela Hollanda’da Almanya’ya yakın Kuzey Hollanda bir millet vardır, onları kabullenmişlerdir. Hollanda’da yaşayan ufak bir millet, ırk olarak farklılar. Onların haklarına erişebilirsek işte o zaman Türkçeyi de ilk okullarda, ana okullarında alabiliyoruz. Çok farklı haklarımız olabiliyor. STK olarak düşüncelerimiz bu şekilde.

“Avrupalı Müslümanlar ifadesini tercih ediyorum” “Türk gençlerinin kimlik tanımlamaları” üst temasında yer alan bu alt temada yer alan görüşlerin tamamının Millî Görüş Teşkilatına giden katılımcılara ait olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla bu kısım Millî Görüş Teşkilatının bakış açısını yansıtmaktadır.

Kuzey Hollanda Bölge Başkanı Oktay Dalmaz, Hollanda’daki aşırı sağcı siyasetçilerin, Türklerin yüz yıllık geçmişi de olsa Hollanda’daki Türkler için “Türkiyeli Yabancılar” ifadesini kullandıklarından bahsetmiştir (Amsterdam, 11.09.2018). Katılımcılardan, K27 kendini hangi ifadeyle tanımladığını sebebiyle birlikte şöyle açıklamıştır:

Başka milletten Müslümanlar da geliyor teşkilatımıza, sadece Türkler gelmiyor. Bu dernek daha çok İslami kimliğiyle öne çıkıyor. Burada Avrupalı Müslümanlar, bazen benim dilim, Türk Müslümanlar diye de çıkıyor kendimi düşünüp.

“Avrupalı Türkler ifadesinin kullanılmasını benimsedim” “Türk gençlerinin kimlik tanımlamaları” üst temasındaki görüşlerin hepsi Türkiye’ne giden katılımcıların görüşlerini yansıtmaktadır. Katılımcılardan K9, hangi ifadeyi tercih ettiğini şöyle belirtmiştir:

Hollanda’da birçok farklı şey söyleniyor, Hollandalı Türkler, Türk kökenli Hollandalılar, gibi daha başka başka şeyler de var. Dernekte de geçen birkaç farklı tanımlama var. Avrupalı Türkler de var. Bizler Avrupa’da büyümüş nesiliz, aslında Türkiye’de bile Türkler için Avrupa’dan gelmişiz biz, tam olarak bizi kendilerinden görmüyorlar bence. Onların gözünde de biz Avrupalı Türkleriz.

Türk evi derneği kurucusu Veyis Güngör’ün makaleleri ve köşe yazıları incelendiğinde Avrupa’daki Türk varlığını tanımlamak için farklı ifadeler kullandığı ve sabit bir kullanımının olmadığı görülmüştür. “Avrupalı Türkler” ifadesi de kullanılan tanımlamalardan sadece birisidir. “Avrupa Türkleri”, “Avrupalı Türkler”, “Hollanda Müslümanları” diğer kullanılan ifadelerden bazılarına örnektir.

Elde edilen veriler göç tecrübesi yaşamış kişilerin ve onların ev sahibi ülkede doğmuş çocuklarını ifade etmek için birçok tanımlama kullanılmıştır. Ancak bu tanımlamalar araştırmacılar, köken ülkedeki ya da ev sahibi ülkedeki yerli halk tarafından yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazılarını göçmenler de benimseyerek kendilerini ifade etmek için kullanmıştır. Çalışmanın en dikkat çekici sonucunu, bu çalışmadaki STK’ların ve buralara gelen gençlerin kimlik ve aidiyetlerini kendi tanımlamalarıyla ifade etmek istemeleri oluşturmaktadır. Katılımcıların ve STK’ların, kendileri için başkalarının söylediği

ifadeleri kabul etmedikleri görülmüştür. Katılımcılardan bazıları kendilerini başkasının gözünden bir sınıflandırmaya ya da isimlendirmeye sokmak istemediği için bir tepki olarak herhangi bir tanımlama yapmadığı görülmüştür. Diğer yandan katılımcıların çoğunluğunun aidiyet hissettikleri biçimde kendilerini ifade etmek istedikleri görülmüştür. Bu durum aslında Avrupa’da yaşayan Türklerin daha görünür hale geldiğini ve artık kendilerini kendi tanımlarıyla ifade etme özgüveni ve kimliğine sahip olduklarını da göstermektedir. STK’ya giden gençler de aynı şekilde kendilerini başkalarının algısıyla değil aidiyet hissettikleri tanımlamayla ifade etmektedir.

Bu bağlamda artık göçmenlik geçmişi olanlara ya da göçmenlere, “Avrupa’daki varlığınızı nasıl ifade ediyorsunuz” sorusunun sorulması gerekmektedir. Diğer yandan koşullarından dolayı pasif, ev sahibi topluma katılamayan, çekingen kalan birinci kuşak yerine ev sahibi topluma güçlü katılım gösteren, ulus ötesi aidiyet ve bağlar kuran, kendini istediği şekilde tanımlayıp ifade etmek ve kimliğini oluşturan varlığını göstermek isteyen genç kuşaklar mevcuttur.

Bu çalışma kapsamında Türk gençlerine ve STK’lara kendilerini nasıl tanımladıkları özellikle sorulmuştur. Bunun neticesinde Avrupa Türkü, Avrupalı Müslümanlar ve Avrupalı Türkler olarak kendi kimlik ve aidiyetlerini ifade etmek istedikleri görülmüştür. Bu tanımlamalar, katılımcıların kendini ulus ötesi kimlikte ifade ettiklerini de göstermektedir. Diğer yandan Avrupa Türkü, Avrupalı Müslümanlar ve Avrupalı Türkler ifadesi ulus ötesi söyleme ve kimliğe işaret etmektedir.

“Aidiyet oluşmasında STK’ların etkisi” teması içinde yer alan alt temasında yer alan veriler katılımcıların, kültürel bir sentez üzerinde kimliklerini oluşturduklarını göstermektedir. Görüş bildiren katılımcıların çoğu iş hayatında, toplumsal hayatta disiplinli ve kuralcı olmak gibi Hollanda kültürüne ait bazı özellikleri günlük pratiklerinin bir parçası yaptıklarını ve bunları benimsediklerini ifade etmiştir.

“Hollanda kültüründen çeşitli unsurlar aldık ama; kimliğin sentez üzerinden oluşturulması” alt teması içinde yer alan “Türk İslam kültürü/kimliği ağır basıyor” alt temasına yönelik katılımcılardan K5, duyduğu aidiyetle ilgili şunları belirtmiştir:

Türk İslam kimliğine yakınım. Bazı konularda diyorum ki iyi ki Hollanda’da yaşıyorum. Kendimi biraz Hollandalı hissedebiliyorum, özellikle bazı konularda mesela çok alışmışım mesela kuralcı olmaya. İşte disiplinli olmaya çok alışmışım...

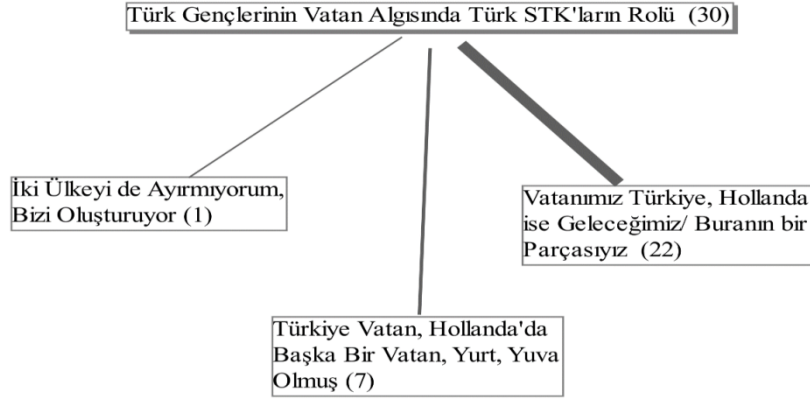
“Türk Kimliği/Türk kültürü ağır basıyor” alt temasına örnek olarak K8, Hollanda kültürü ve Türk kültürü ile ilgili görüşlerini ve aidiyetini, içselleştirdiği kültür unsurlarını şöyle belirtmiştir:

Türk kültürüne ait hissediyorum. Ama bizi anlatan Hollanda’ya dair bu kültüre dair de birçok özelliği kendimize kattık, kimliğimize katkısı oldu. Bu yüzden sadece ben tek bir kimliğe aitim diyemem, iki kültürle büyüdük.

Verilerin analizlerinde, katılımcıların, içinde yaşadıkları toplumun kültür unsurlarından kendilerine uyan öğeleri kabul etmeye yönelik bir tutum geliştirdiği belirlenmiştir. Göç etmiş birinci kuşağın, ev sahibi ülkenin kültürüne daha temkinli ve mesafeli yaklaşmıştır. Bu kuşağın, ev sahibi toplumun kültürüne ait her unsurun, Türk kültürünü kaybetmeye yol açacağı algısı onların ev sahibi toplumla iletişimlerini ve ilişkilerini de etkilemiştir. Bu durum onların toplumdan çekilmelerine, kendilerini soyutlamalarına, etnik kültür alanları içinde yaşamalarına neden olan sebeplerden birisini oluşturmuştur. Ancak ev sahibi ülkede doğup büyümüş katılımcılar, köken kültürlerine ek olarak ev sahibi ülkenin kültür unsurlarından uygun gördüklerini benimseyerek kültürel kimliklerini inşa etmektedir. Analiz edilen veriler, bu gençlerin toplumsal yapı içinde edilgen olmaktan çok etki eden, kendi kimlik oluşumunda aktif olan aktörler olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak katılımcıların kimliklerini sentez üzerinden oluşturdukları görülmüştür. Ağır basan Türk kültürü olmasına rağmen ev sahibi toplumun hâkim kültürüne ait unsurlardan

da kendilerine uyanları bilinçli olarak benimsediklerini ve yaşantılarına yansıttıklarını söylemek mümkündür.

Türk Gençlerinin Vatan Algısı

Figür 6. Türk gençlerinin vatan algısı.

Hollanda’da doğup büyümüş ve STK’lara düzenli olarak giden katılımcılardan elde edilen vatan algısına yönelik verilerin analizi sonucu üç tema oluşturulmuştur. Buna göre; 1 katılımcı “iki ülkeyi de ayırmıyorum, bizi oluşturuyor” teması, 22 katılımcının ifadeleriyle “vatanımız Türkiye, Hollanda ise geleceğimiz/ buranın bir parçasıyız” teması, 7 katılımcının ifadeleriyle “Türkiye vatan, Hollanda’da başka bir vatan, yurt, yuva olmuş” teması oluşturulmuştur. Katılımcılardan K9, “iki ülkeyi de ayırmıyorum” temasına yönelik düşüncelerini şöyle belirtmiştir:

Bizim gibi Avrupa kültüründe doğmuş yetişmiş olan Avrupalı Türklerin her iki ülkeyle de ilişkisi var...Bizim gibi belli bir kimlik oturmışluğuna ulaşmış olan gençler ise her iki ülkeyi de hayatlarına dahil ediyorlar bence çünkü bu bakış açısını derneklerde ya da bilinçli olarak Türklerin Türk kültürünü sürdürdükleri hatta kazandıkları yerlerde ediniyorlar. Hollanda’da yabancı değiliz diye önce biz düşünersek Hollandalılar da bunu kabul ederler, burası da bizim yaşadığımız gelecek planı yaptığımız hatta mutlu olduğumuz yer. Mutlu olmasa kimse burada durmaz ki. Her iki ülke önemli ve bizim kimliğimiz de katkıları var.

Türkiye vatan, Hollanda’da başka bir vatan, yurt olmuş temasına yönelik K 23 düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Türkiye bizim ilk vatanımızsa burası da ikinci bir vatan olmuş bizlere, önce büyüklerimiz gelmiş... Kökleşmeye başlamışız. Yeni nesil, burada doğup büyümüş olanlar neredeyse çoğu Türkiye’ye dönmeyi bile düşünmüyorlar, çünkü burasını da sahiplenmişler, onlarda burada kökleşmek istiyor, geleceklerini burada düşünüyorlar. Aksi olsa burada yaşayan hiçbir Türk buraya katkı sağlamaya çalışmazdı, ya da bu dernekler faaliyetler için bu kadar emek harcamazdı, sahiplenilirse. Ortada bu ülkeye verilen bir emek de var.

Benzer bir çalışma yapmış olan Yaman Kahveci’nin Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla kültürel temasları konulu araştırmasında, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Türkiye’yi vatanları olarak gördüğü bulgusu çıkmıştır. Bununla birlikte Hollanda toplumu içinde olmaktan memnun oldukları ancak Türkiye’ye duydukları aidiyet kadar yoğun bir aidiyeti Hollanda’ya hissetmiyor oluşları

çalışmanın dikkat çeken bulguları arasındadır⁵³. Bu çalışmanın vatan algısı ve aidiyete yönelik sonuçları Yaman Kahveci'nin çalışmasıyla karşılaştırıldığında benzer bulgular olduğu kadar dikkat çeken farklılıklar da gözlenmiştir. Bu çalışma dahilinde Hollanda'da doğup büyümüş 25-30yaş aralığında STK'ya aktif olarak giden katılımcılardan toplanan verilerin analizleri, bu gençlerin büyük bir çoğunluğunun vatanları olarak Türkiye'yi işaret ettiklerini göstermiştir. Burada diğer çalışmadan farklılaşan nokta, bu çalışmadaki katılımcıların, Hollanda'yı ikinci bir vatan, kök saldıkları yeni vatanları olarak görmeleridir. Buna ek olarak bu çalışmanın bulguları, katılımcıların hem ev sahibi ülkeye hem de köken ülkelerine yönelik güçlü aidiyet duyduklarını ayrıca Hollanda'ya duydukları aidiyetin güçlenmeye başladığını göstermektedir. Katılımcılar Türkiye'yi köklerine bağlılık olarak görüp aidiyet hissetmektedirler. Ancak katılımcıların geleceğe dair düzenlerini, hayatlarını Hollanda'da planlamaları ve kendilerini Hollanda toplumunun önemli ve vazgeçilmez bir parçası olarak görmeleri ev sahibi ülkeye duydukları aidiyetin en belirgin örneğidir.

Genel olarak bu çalışmanın bulguları bize katılımcıların aidiyet hissini besleyen birçok faktörün olduğunu göstermektedir. Katılımcıların Hollanda'da doğup büyümüş olmaları, ev sahibi ülkenin yasal ve toplumsal düzenine alışmış olmaları, eğitim sisteminde yetişmeleri ve dilini öğrenmeleri, iş hayatına katılmaları, dilini rahatça konuştukları için kurumlarıyla rahatlıkla iletişim kurmaları ve bu anlamda toplumsal hayata katılmaktan çekinmemeleri, sosyal açıdan kendilerini ev sahibi ülkeye bağlayan sosyal ve yasal haklarının ve yükümlülüklerinin olması, en önemlisi ailelerinin, birçok akrabalarının, sosyal çevrelerinin burada olması ve manevi olarak sosyal destek sağlaması gibi durumlar ev sahibi ülkeye olan aidiyeti güçlendiren önemli faktörlerdir. Bu yönüyle katılımcılar entegrasyon süreçleri birinci kuşak göç etmiş atalarından çok farklı bir çizgide ilerlemiştir. Diğer yandan katılımcıların çoğunluğunun geleceklerini ev sahibi ülkede planlamaları onların Türkiye'ye geri dönüş niyetlerine dair bilgi vermektedir. Kendilerini, ev sahibi ülkedeki toplumun bir parçası olarak tanımlamaları ev sahibi topluma duydukları aidiyeti de göstermektedir.

Almanya'daki ve Hollanda'daki Türklerin geri dönüş niyetleri üzerine karşılaştırmalı çalışma yapan Şahin Kütük, Türkiye'ye geri dönüş niyetinin Almanya'daki Türklerde Hollanda'da yaşayan Türklere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu durumu bireysel özelliklerin yanı sıra ev sahibi ülkenin kamu politikalarıyla da ilişkilendiren Şahin Kütük, ön yargı yaşama durumunun yüksek olmasının geniş dönüş fikrini arttırdığını belirtmiştir. Bunlara ek olarak ev sahibi toplumla iletişim düzeyinin artması ve ev sahibi toplumun kimliğini ve kültürünü benimseme düzeyinin artmasının Türkiye'ye geri dönüş fikri azalttığını ifade etmiştir⁵⁴.

Bunlara ek olarak Türklerin ev sahibi ülkedeki ulus ötesi faaliyetlerde bulunmaları, istedikleri zaman ve sıklıkta köken ülkedeki yakınlarıyla irtibat halinde olmaları, köken ülkeleri hakkında her an bilgi sahibi olabilmeleri, ulus ötesi faaliyetleri destekleyen sosyal sermaye ağlarına sahip olmalarının bir sonucu olarak Türkiye'ye geri dönüş fikrinden uzaklaştıklarını söylemek mümkündür. Özellikle bu çalışmanın bulguları dahilinde ev sahibi ülkede yaşayan göçmenlik geçmişi olan katılımcıların ulus ötesi faaliyetlerde bulunan ulus ötesi sosyal sermaye aktörleriyle iletişimde bulunmalarının, katılımcıların ev sahibi ülkeye olan aidiyetlerini güçlendirdiğini ve ev sahibi topluma entegrasyonlarını desteklediğini söylemek mümkündür. Ulus ötesi sosyal sermaye aktörleri olarak STK'ların her iki ülkeye yönelik faaliyetleri hem her iki ülkeyle olan bağları tazelerken hem de iletişimin sürekliliğine katkı sağlamış olmaktadır. Diğer yandan STK'ların hem köken ülkede hem de ev sahibi ülkede geliştirdikleri sosyal ağlar sayesinde katılımcılarda bu sosyal sermayeye ulaşma fırsatı bulmaktadır. Yapılan görüşmelerde STK başkanları Hollanda'da doğan nesillere Hollanda'yı ikinci vatan olarak görmeleri ve ev sahibi ülkede kökleşmeleri konusunda teşvik ettiklerini

⁵³ Gülhan Yaman Kahveci, Hollanda'daki Türkler Sosyo-Kültürel Temaslar ve Kültürleşme Süreçleri (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2021), 207-208.

⁵⁴ Şahin Kütük, Birsen, "Almanya ve Hollanda'daki Türklerin geri dönüş niyetleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma", İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi IJHM 1/1 (2021): 26.

belirtmişlerdir. Buna ek olarak gençlerin Hollanda toplumunun bir parçası olarak toplumun tamamlayıcı bir unsuru olarak görmeleri yönündeki teşvikleri bu STK'ların ev sahibi ülkede güçlü bir aidiyet oluşturma çabasını göstermektedir. Elde edilen bulgulara dayanarak Türkiye'ye göç etme/geri dönme düşüncesinin gençlerin kurdukları ulus ötesi bağlarla ters orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Hollanda'da doğup büyümüş genç neslin kendi geleceklerini, iş ve hayat düzenlerini Hollanda'da planlamaları, Hollanda'yı ikinci vatan, yeni vatan ya da diğer bir vatan gibi aidiyetlerle kabul etmeleri onların ev sahibi ülkeye aidiyet duyduklarını göstermektedir.

Sonuç

Araştırma bulgularına göre Türk gençlerinin kültürel aktarım ve entegrasyon süreçlerinde STK'ların ulus ötesi sosyal sermaye gücü olarak etkisinin olduğu görülmüştür. STK'larda düzenlenen kültürel faaliyetlerin, STK'lara gelen gençlerin köken ülkeyle ve kültürle olan bağlarını güçlendirdiği görülmüştür. Ayrıca tarih, Türkçe, din derslerinin verilmesi, gençlerin Türkiye ve Türk kültürüyle olan bağlarını, ilişkilerini sürdürmesinde STK'ların aktif bir rol oynadığını göstermektedir. Bunlar, aynı zamanda gençlerin kültürel aktarım süreçlerinde STK'ların rollerine ilişkin fikir vermektedir. Katılımcıların çoğunluğu, STK'ların Türk gençlerinin asimile olmasını engelleyen bir işlevi olduğunu belirtmiştir. STK'ların ulus ötesi bir aktör olarak yürütmüş olduğu faaliyetler hem köken ülkeyle hem de ev sahibi ülkeyle kurulan ilişkilerin ve sosyal ağların bir sonucudur. Dolayısıyla ulus ötesi ilişkilerin varlığı, bir kültürü reddedip sadece bir kültürü kabul etmeye ve aidiyet oluşturmaya aykırı bir durumdur. Gençler bir yandan Türk kültürüyle güçlü bağlar kurarken diğer yandan Hollanda toplumuyla bütünleşmeyi ve aidiyet bağları kurmayı birbirine alternatif iki karşıt durum olarak görmemektedir. Böyle bir endişelerinin ve buna yönelik tutumlarının bulunmadığı görülmüştür. Hollanda toplumuna aidiyet duymakla Türk kültürünün kaybedileceği düşüncesi çoğunlukla birinci kuşak göçmenlerde görülmüş bir durumdur. Ancak gençlerin böyle bir düşünceye sahip olmadığı görülmüştür. Gençlerin iki kültüre ve ülkeye yönelik anlayışları ve aidiyetleri, kimlik tanımlamalarında ve vatan algılarında kendini göstermektedir. Bir yandan Türkiye'yi vatanları olarak görüp bağlarını sürdürdükleri diğer yandan Hollanda'ya yönelik güçlü aidiyet duydukları, kendilerini Hollanda toplumunun vazgeçilmez bir parçası olarak gördükleri ve geleceklerini planladıkları yerin Hollanda olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Türk gençlerinin, ev sahibi ülkeye güçlü aidiyet duymalarında STK'nın teşvik edici etkisi olduğu görülmüştür. Gençler sorunsuz bir kimlik oluşumu için Türk kültürünü ve dilini öğrenmeyi ve sürdürmeyi gerekli görürken diğer yandan bunu, ev sahibi ülkenin kültürünü öğrenme ve toplumla bütünleşmede önemli bir ön adım olarak görmektedir. Ayrıca kendilerinden sonraki kuşakların (dördüncü-beşinci kuşaklar ve sonraki kuşaklar) Türk kültürünü ve dilini öğrenmeleri için Türk STK'ların varlığını gerekli görmeleridir.

Hollanda'da doğup büyümüş katılımcı gençlerin Türkçelerini en çok iki açıdan düzeltmek istedikleri belirlenmiştir. Bunlardan ilki yöresel/ yerel ağız yerine standart bir Türkçe kullanmayı istemektedirler. Diğerisi ise yarı Türkçe yarı Hollandaca kullanma alışkanlıklarını değiştirmek istemeleridir. Buna ek olarak karma bir dil kullanımının köken kültürün aktarım süreçlerini olumsuz etkilediği ayrıca ulus ötesi kimliğin ve aidiyetin gelişmesine bir engel oluşturduğu söylenebilir. Bununla birlikte katılımcıların bir yandan köken ülke dilini diğer yandan ev sahibi ülkenin ana dilini iyi bir şekilde öğrenmek istedikleri belirlenmiştir. Katılımcıların, ileri seviye Hollandaca bilmenin topluma katılım için öneminin farkında olmalarına rağmen iyi düzeyde Türkçe bilmeyi de önemsedikleri görülmüştür. Bu da katılımcı gençlerin Türk kültürü ve diliyle olan bağlarının kuvvetli olduğunu ve bunu yitirmek istemediklerini göstermektedir. Her iki dili ileri seviye bilmenin katılımcı gençlerin iki ülkeye (köken ülke ve ev sahibi ülke) olan aidiyet bağlarını kuvvetlendirdiği belirlenmiştir. Görüşme yapılan gençler, ev sahibi ülkenin dilini ebeveynleri gibi belli bir yaşta sonra öğrenmek zorunda kalmadan Hollanda eğitim sistemi içinde küçük yaşta öğrenmelerini bir avantaj olarak görmektedir. Bu avantajın, katılımcı gençlerin toplum içinde özgüvenlerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Bununla birlikte toplumda kabul görmeyi ileri düzeyde dil bilmeye

ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların Hollandacalarını küçük yaşta öğrenmelerinin ve toplum içinde kendilerini rahatça ifade ediyor olmalarının, Hollanda'ya duydukları aidiyeti güçlendirdiği belirlenmiştir. Katılımcıların yabancı algısını yadırgamalarını ve tepki göstermeleri yaşadıkları topluma aidiyet duyduklarını ve kendilerini yabancı olarak değil toplumun bir üyesi olarak gördüklerini de göstermektedir.

Katılımcılar dolaylı olarak STK'ların toplumla kurduğu sosyal bağlardan, iletişimden olumlu yönde faydalanmaktadır. Bu da STK'ların ulus ötesi ilişkiler zemininde işleyen bir sosyal sermaye aktörü olduğunu göstermektedir. Herkese açık faaliyetler yapılması, toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelip ortak vakit geçirmesini sağlayarak toplumda bir iletişim kanalı açmaktadır. Bu özellik, gençlerin iki toplum ve kültür arasında bir denge sağlamasında STK'ların rollerine yönelik sonuçlarla da ilişkilidir. Medyada ve basında çıkan olumsuz haberlerin ya da ön yargıların yol açtığı gerginliklerin giderilmesine, toplumda daha sağlıklı ilişkilerin kurulmasına olumlu etki sağlamaktadır.

Toplumsal bütünleşme konusunda katılımcı gençlerin çoğunluğunun ortak fikirde olduğu görüş, STK'ların sosyal, kültürel, dil (Hollandaca), eğitim ve siyasi katılım gibi konularda farkındalık sağlamaya çalışmasıdır. Görüşülen gençler, belediye seçimlerinde ev sahibi ülkenin vatandaşı olarak oy kullanmanın toplumun bir parçası olarak kendi tercihlerini ifade edebilme gücünü yansıttığını belirtmiştir. Gençlerin siyasi katılımlara bakış açısı, onların ev sahibi ülkeyi benimsediklerini, sahip çıktıklarını ve topluma yön vermeleri gerektiğini herkese gösterme fırsatı olarak gördüğü belirlenmiştir. En belirgin örnek DENK partisinin seçimlerde sağlamış olduğu başarıdır. Türklerin, siyasi hayattaki girişimleri ve temsil güçleri, toplumun bir parçası oldukları aidiyetini ve toplumla kurulan ilişkileri yansıtmaktadır. Buna ek olarak toplumu yönlendiren, topluma katkı sağlayan bireyler/aktörler olarak hareket ettiklerinin bir göstergesi olmaktadır.

STK'ların ulus ötesi ilişkiler tesis etmesi, Türk kültürünü sürdürerek Hollanda toplumunda var olmaya çalıştığını gösterirken bir yandan da Hollanda toplumuyla bütünleşmeye açık olduklarının ve bunun için çabaladıklarının bir göstergesi olarak ele alınabilir. İki kültür arasında (köken kültür ve ev sahibi kültür) katılımcı gençlerin çoğunluğa yakını STK'nın denge unsuru rolüne ilişkin üç duruma değinmiştir. Bunlardan birisi STK'ya gelmeyen gençlerin çatışma yaşadığının düşünülmesidir. İkincisi Türk STK'da Türk kültürüyle iç içe olmanın Hollanda kültürüne karşı bir denge yarattığının belirtilmesidir. Sonuncu görüş ise STK'nın Türk kültürünü koruyarak Hollanda toplumunda var olmayı sağladığı yönündedir. Bu düşüncenin iki taraflı var olan ulus ötesi aidiyeti gösterdiği söylenebilir.

Hollanda entegrasyon politikalarına ek olarak ulus ötesi alanın gelişmesi, yeni bir entegrasyon sürecini oluşturduğu ifade edilebilir. Bu çalışmada ulus ötesi ilişkilerin ve aidiyetin bir entegrasyon çeşidi olduğu kanısına varılmıştır. Diğer yandan ulus ötesi ilişkilerin gelişmesiyle yeni bir aidiyet şekli olduğu ya da her iki ülkeye aidiyet bağlarının daha da güçlendiği ifade edilebilir. Bir yanda sistemsel olarak işleyen ev sahibi ülkenin entegrasyon politikası varken diğer yanda ulus ötesi zeminde gelişen doğal bir entegrasyonun oluştuğundan bahsetmek mümkündür. Ancak bu entegrasyonun farkı, devlet politikası olarak değil STK'ların, göçmenlerin ve diğer aktörlerin ulus ötesi faaliyetleriyle geliştiği kendine özgü bir oluşumu içermesidir.

Katılımcılar, kendilerini nasıl tanımladıklarını ifade etmişlerdir. Böylece ulus ötesi anlayıştaki kimlikler üstü tavrı göstermektedirler. Katılımcıların kullandıkları "Avrupa Türkü", "Avrupalı Müslümanlar", "Avrupalı Türkler" gibi ifadeler, onların ulus ötesi tanımlama içinde olduklarının göstergesidir. Kendilerini sadece bir millet, bir etnik geçmişle ya da tek bir coğrafya üzerinden tanımlamak yerine ulus ötesi sınırlarda ifade etiklerini ve ulus ötesi aidiyetler kurduklarını göstermektedir. Diğer yandan zaman zaman yabancı görüldüklerini, ön yargıyla karşılaştıklarını ve özellikle kurumsal ayrımcılık yapıldığını belirten katılımcıların, bu olumsuz davranışlardan etkilenmeden kimliklerini ve ulus ötesi

aidiyetlerini oluşturdukları ifade edilebilir. Aynı şekilde katılımcıların kendi kimliklerini Hollanda ve Türk kültürü sentezi üzerinden oluşturduğu görülmüştür. Katılımcıların “Türk /İslam etkisi ağırlıklı” ifadesini kullanmalarına rağmen kimliklerini oluştururken Hollanda kültüründen birçok unsur aldıklarını ve içselleştirdiklerini belirtmiştir. Bu ifadeler, katılımcı gençlerin kendilerini ulus ötesi bağlar ve aidietler üzerinden ifade ettiklerini göstermektedir.

Araştırmanın sonuçları STK ve katılımcıların kurdukları ulus ötesi ilişkilere ve aidietlere işaret etmektedir. Katılımcıların çoğunluğu STK’nın, aileleri dışında bildikleri ve güvendikleri bir yer olduğunu böylece özgüvenlerini olumlu etkilediğini ve kendilerini yalnız hissetmediklerini belirtmiştir. Bunun öncelikli sebebi Türk kültürünü ve dilini kapsayan faaliyetlerin yapılması ve Türk gençleriyle bir araya gelmeleridir.

Vatan algısına yönelik olarak katılımcı gençler “iki ülkeyi (köken ülke ve ev sahibi ülke)de ayırmıyorum bizi oluşturuyor” ve “Türkiye vatan, Hollanda’da başka bir vatan, yurt, yuva olmuş” ifadelerini belirtmiştir. Genel olarak katılımcı gençlerin her iki ülkeye karşı güçlü aidietler geliştirdiği görülmüştür. Bu gençlerin Hollanda toplumuna ve sosyal yapısına ilişkin güçlü aidietleri bulunmaktadır. gençler Hollanda’nın sosyal yapısına, kurallar sistemine alıştıklarını ifade etmişlerdir. Hollanda dışına çıktıklarında ya da kendi köken ülkelerinde bir süre sonra ev sahibi ülkeye dair özlem duymaları ve aidiet hissetmeleri onların ev sahibi ülkeyle kurduğu bağlara işaret etmektedir. Dolayısıyla katılımcı gençlerin her iki ülkeye ulus ötesi aidietler geliştirdikleri ifade edilebilir. Bununla birlikte katılımcı gençlerin topluma güçlü aidietler geliştirmelerinde STK’ların ulus ötesi ilişkiler kurarak olumlu katkı sağladığı ifade edilebilir. Diğer yandan gençlerin, ulus ötesi ilişkiler kuran STK’ların faaliyetlerine katılmaları, onların da ulus ötesi ilişkiler ve ulus ötesi aidiet bağları kurmayı benimsediğini göstermektedir.

Ancak katılımlı gözlem notları ışığında katılımcıların, entegrasyon konusunda kavramsal bir karışıklık yaşadığı görülmüştür. Entegrasyon kavramına eş değer görülerek, uyum, bütünleşme, asimilasyon, katılım gibi ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca entegrasyon kavramının içeriğinin tam oturtulmadığı, entegrasyon ifadesinin olumsuz algılandığı bu sebeple daha olumlu bir ifade olarak toplumsal katılım, uyum gibi ifadelerin kullanıldığı belirlenmiştir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, Nermin. Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Arslan, Mehmet. “Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 21, (2006): 233-245.
- Basch, Linda, G. Nina Schiller ve S. Cristina Blanch. Nations Unbound Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2005.
- Bauböck, Rainer. “Citizenship and Migration – Concepts and Controversies.” Rainer Bauböck tarafından derlenen Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation içinde, 15–31. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.
- Bilir Ataseven, Füsun. “Türkiye’den Avrupa’ya Göç ve Göçmenlerin Ürettikleri Metinler”. Göç Dergisi 2/1 (2015): 59-68.
- Carroll, Michael C. ve James Ronald Stanfield. “Social Capital, Karl Polanyi, and American Social and Institutional Economics”. Journal of Economic Issues 37/2 (2003): 397-404.
- De Kool, Marc. “Turkish Youths and Media Preferences: Researching The Media Behaviour of Third Generation Turkish-Dutch Immigrants in Rotterdam”. MA Thesis, Erasmus University, 2012.
- Ersanilli, Evelyn and Ruud Koopmans. “Rewarding integration? Citizenship Regulations and the Socio-Cultural Integration of Immigrants in the Netherlands, Frances and Germany”. Journal of Ethnic and Migration Studies 36/5 (2010): 773-791.
- Faist, Thomas. “Transnational Social Spaces out of International Migration: Evolution, Significance and Future Prospects”. European Journal of Sociology (Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv für Soziologie) 39/2 (1998): 213-247.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. “Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi”. Erişim 28 Mart 2025. https://gsb.gov.tr/dist/mevzuatdosyalar/mevzuatlar/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf
- Işıkhan, Buse. “Hollanda'daki Türk sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin kültürel aktarım ve entegrasyon süreçlerindeki rolü (Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı örneği)”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2021.
- Itzigsohn, Jose. “Immigration and the Boundaries of Citizenship: The Institutions of Immigrants’ Political Transnationalism”. International Migration Review (IMR) 34/4 (2000): 1126-1154.
- İslam Toplumu Tanıtım Kataloğu. Islamische Gemeinschaft Millî Görüş (IGMG). 1. baskı. Köln: IGMG, Ağustos 2014. Erişim 21 Eylül 2020. <https://www.igmg.org/tr/>
- Kılıçarslan, Ali. “Tarihi Perspektif içinde Almanya’da Göç Olgusu”. V. Güngör tarafından derlenen Batı Avrupa Türkleri Göçmenlikten Yerleşik Hayata Geçiş Göçün 30. Yılına Armağan içinde, 25-27. Den Haag: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı: 3, 1992.
- Küçükcan, Talip ve Veyis Güngör. “Toplumsal Sermaye Kuramı Açısından Avrupa’daki Türk Sivil Kuruluşlar ve Türkiye-AB. İlişkileri”, Türk Yurdu Dergisi 95/224 (2006), Erişim 08 Haziran 2020. <https://www.turkyurdu.com.tr/yazaryazi.php?id=3987>
- Lehtonen, Markku. “The Environmental–Social Interface of Sustainable Development: Capabilities, Social Capital, Institutions”. Ecological Economics 49 (2004): 199-214.
- Martiniello, Marco. “Political Participation, Mobilisation and Representation of Immigrants and Their Offspring in Europe”, R. Bauböck tarafından düzenlenen Migration and Citizenship Legal Status, Rights and Political Participation IMISCOE Reports içinde, 83-106. Amsterdam: University Press, 2006.

- Ostergaard-Nielsen, Eva. “İki Arada Gidip Gelmek: Batı Avrupa’daki Türk Gençleri”. Gündüz Vassaf tarafından düzenlenen Daha Sesimizi Duyuramadık: Almanya’da Türk İşçi Çocukları içinde, 1-21. 2. basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Özkul, Derya. “Ulus-ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma”. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner tarafından derlenen Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar içinde, 483-500. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Portes, Alejandro, L. E. Guarnizo ve P. Landolt. “The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field”. *Ethnic and Racial Studies* 22/2 (1999): 217-237.
- Portes, Alejandro. “Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in The Study of Immigrant Transnationalism”. *The International Migration Review, Transnational Migration* 37/3 (2003): 874-892.
- Portes, Alejandro. “Introduction: The Debates And Significance of Immigrant Transnationalism”. *Global Networks* 3 (2001): 181-193.
- Portes, Alejandro. “Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology”. *Annual Review of Sociology* 24 (1998): 1-24.
- Schiller, G. Nina, Linda Basch ve S. Cristina Blanch. “From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration”. *Anthropological Quarterly* 68/1 (1995): 48-63.
- Statistics Netherlands (CBS). “Population Forecast”. Erişim 08 Nisan 2025. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37325eng/table=1530261584123>
- Statistics Netherlands (CBS). “Population; Sex, Age, and Marital Status”. Erişim 08 Mayıs 2021. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1620411523094>
- Şahin Kütük, Birsen. “Almanya ve Hollanda’daki Türklerin geri dönüş niyetleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma”. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi IJHM* 1/1 (2021): 10-29.
- Şahin Kütük, Birsen. “Almanya’daki Etnik Ekonomilere İşçi Göçü Olarak Ulus Ötesi Evlilikler”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2012): 173-190.
- Şahin Kütük, Birsen. “Hollanda’ya gerçekleştirilen Türk Göçü ve Ulus Ötesi Faaliyetler”. *Sosyoloji Konferansları* 55 (2017): 85-106.
- Şahin, Birsen. *Almanya’daki Türkler Misafir İşçilikten Ulus Ötesi (Transnasyonel) Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci*. Ankara: Phoenix Yayınları, 2010.
- Şen, Faruk. *Euro-Türkler Avrupa’da Türk Varlığı ve Geleceği*. İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2007.
- The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization. Thomas Faist. ed. G. Ritzer. Blackwell Publishing Ltd., 2012. <https://doi.org/10.1002/9780470670590.wbeog910>
- Türk Konfederasyon. Facebook sayfası. https://www.facebook.com/pg/TurkKonfederasyon/about/?ref=page_internal (erişim 21 Eylül 2020).
- Türkevi Hollanda. Facebook sayfası. <https://tr-tr.facebook.com/turkevihollanda> (Erişim 25 Şubat 2020).
- Türkevi Hollanda. Resmî web sitesi. <http://www.turkevi.org/> (Erişim 25 Ekim 2018).
- Werker, Eric and Z. Ahmed Faisal. “What Do Nongovernmental Organizations do?”. *Journal of Economic Perspectives* 22/2 (2008): 73-92.
- Yaman Kahveci, Gülhan. *Hollanda’daki Türkler Sosyo-Kültürel Temaslar ve Kültürleşme Süreçleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2021.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.